

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
שמניני
אדר ב' ה'תשע"ד ב'שכ"ה
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הים ראה וינס – ראה ארונו של-יוסף.

"חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", לראות או להראות, מה המקור למנהג הבטח במראה בליל-הסדר, אצל הכורדים. האם מותר להביט במראה, וכיצד ניתן לקיים חובת "להראות את עצמו כאילו עתה יצא ממצרים".

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין עליית קטן לששי של-תוכחת פרשת כי תבוא, ותוכחת מוסר ממהרי"ץ על המשנים ממנהגי אבותינו.

התייחסות למש"כ שו"ת קול אליהו בעניין 'חוזר וניעור' במצות הקשות של-זמנינו.

הלכה למעשה בעניין שימוש בציפורן בפסח, ומעלת מיני תבלין וקטניות לפסח ללא חשש "חוזר וניעור" שבהשגחת בד"צ פעולת צדיק.

השלמה בעניין ברכות "חכם הרזים", והאם אפשר לברך את הברכה באם ראה חכם גדול. האם ניתן לברך בשם ומלכות בדרך לימוד.

האם צריך לראות את פרצופיהם של-כל אותם "ששים ריבוא".

תשובה לשואל מדוע ישנה חובה לראות את כל הששים ריבוא, ולא מספיקה הידיעה כי ישנו מספר אנשים כזה. תוספת ביאור בהבנת ברכת "חכם הרזים", פירוש מהרש"א בעניין "שיודע דעתם ופרצופיהם", ההבדל שבין האדם לבעלי-חיים.

תשובה מהשיעור שעבר לשאלה, מה העניין שבגמרא במסכת חגיגה ובמסכת שבת כתוב "עומד על גב מעלה בהר הבית".

דברי מרן שליט"א בשבח ספר "קידושים והבדלות", שיצ"ל השבוע במהדורה חדשה, ע"י מכון פעולת צדיק. דברים בשבח מיני תבלין וקטניות הכשרים לפסח ללא חשש 'חוזר וניעור', חוואיג ללא ציפורן, וחילבה שנבררה ארבע פעמים קודם טחינתה.

דברים בשבח אגדתא דפסחא "עדת קדושים", שיצ"ל השנה ע"י ארגון אור ההלכה. הערות על כמה מהתמונות שבהגדה, מהו נוסח ק"ק תימן, ומעלת נוסח בלדי העתיק והקדום. מכתב למרן שליט"א בעניין חשיבות ה"שיעור השבועי", ובקשה מהכותב.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 373

מספר השיעור בדיסקים – 248

השיעור מוקדש להצלחת

הרב זוהר בן שמואל אדמוני יצ"ו, ידידנו מעפולה.

ה' ברוך הוא ישלח לו פרנסה טובה, ברכה רווחה והצלחה

בכל מעשה ידיו, יראת שמים טהורה, וימלא המקב"ה כל

משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת

הרב זוהר בן שמואל אדמוני יצ"ו, ידידנו מעפולה.
ה' ברוך הוא ישלח לו פרנסה טובה, ברכה רוחה
והצלחה בכל מעשה ידיו, יראת שמים טהורה, וימלא
המקב"ה כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה,
אבי"ר.

הים ראה וינס – ראה ארונו שלי'וסף.

נאמר בפסוק, הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס, הַיָּרְדֵּן יָסַב
לְאַחֲזֹר וְתַהֲלִים קִיָּה, ג'. אומרים חז"ל, בזכות
מה 'הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס'? מה הים ראה? ראה ארונו
שלי'וסף. הרי משה רבינו ע"ה התעסק עם
ארונו שלי'וסף, העלו אותו עמהם מארץ
מצרים, מהנלוס לארץ ישראל. והים ראה, את
הארון שלי'וסף. ובזכות שנאמר על יוסף
הצדיק, וַיִּנָּס וַיֵּצֵא הַחֹצֵצָה [בראשית ל"ט, י"ב],
לכן גם הים 'וינס'.

דהיינו, אמנם היה צריך להיות הנס שלקריעת
ים סוף, אבל לא חייב להיות שהים יברח, לא
צריך שהוא ינוס, המים יכולים ללכת לאט
לאט. אבל העניין שלהתרחקות במהירות, זהו
היכר גדול לנס, והדבר בזכות יוסף הצדיק
שברח ממקום של'עבירה, לכן גם הקב"ה עשה
את הנס באופן שיהיה הנס ניכר ומורגש.

ולמעשה, יוסף היה מוכרח לנוס משם, לא היתה
לו ברירה, אי אפשר היה להישאר שם. אם הוא
היה נשאר שם, מי יודע מה היה קורה בהמשך.
צריך לברוח ממקום של'עבירה רח"ל. אבל
הגדלות שלי'וסף היתה, כי אעפ"י שהיו יכולים
להיות לו הרבה תירוצים, שהוא התכוין לשם
שמים, שהם ראו כך באיצטרלוגין, גם היא
ראתה כך, שהיא עתידה להעמיד ממנו בנים.
א"כ, אם יוסף היה מחפש תירוצים, הם לא היו
חסרים לו. וכנראה גם מן השמים, לא היו
מאשימים אותו, כיון שהיה כאן מקום גדול
לטעות. ואפילו אדרבה, היה מקום לחשוב
שזאת מצוה. אבל הכל היה, כל זמן שהדבר לא
היה ברור. אולם ברגע שהוא ראה את דמות
דיוקנו של'אביו בחלון, והבין שזאת טעות, מיד
הוא ברח ונס משם. זאת הגדלות שלו. לראות

שבעצם הוא היה צריך לנוס, אבל כיון שהוא
לא חיפש לעצמו תירוצים, אלא כל מטרתו
היתה לשם שמים, ממילא ברגע שהוא ראה
ההיפך, כי לא רק שאין פה לשם שמים, אין כאן
כוונה טובה, אלא ישנה רק עבירה, א"כ מיד
הוא מתנתק ובורח ונעלם.

"חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא
ממצרים", לראות או להראות, מה המקור למנהג
הבטח במראה בליל-הסדר, אצל הכורדים. האם
מותר להביט במראה, וכיצד ניתן לקיים חובת
"להראות את עצמו כאילו עתה יצא ממצרים".

כידוע, חז"ל אומרים, ובכל דור ודור, חייב אדם
להראות את עצמו, כאילו הוא יצא ממצרים
[במשנה פרק עשירי דפסחים, וכן באגדתא דפסחא].
ישנם הגורסים, 'חייב אדם "להראות" את עצמו
כאילו הוא יצא ממצרים'. ומהרי"ץ אומר ובעץ
חיים על אגדתא דפסחא, כי אפילו אם גורסים את
המלה 'להראות' בלי האות ה"א, צריך לנקד
זאת בפתח תחת הלמ"ד, דהיינו 'להראות את
עצמו'. כמו הפסוק לראותכם בדרך [דברים א',
ל"ג]. כלומר, לא שיראה את עצמו, אלא
לשיראה את עצמו.

אומרים כי באחת מן העדות שבישראל, אשר
אין שם תלמידי חכמים, הם נוהגים כי בליל-
הסדר, כל אחד מוציא מראָה, ומסתכל בה. כיון
שכתוב, 'חייב אדם לראות את עצמו'...

לכאורה הדבר נראה, כמילתא דבדיחותא.
אבל הם עושים זאת, בתורת מנהג. היום כבר
יש ביניהם תלמידי חכמים, והם התחקו על
שורש הדבר המפליא הזה.

בספר עוד יוסף חי [מחזור לחג הפסח, הגדה של
פסח, דף 13] הוא כותב כך, בקרב יהודי כורדי-
אירן, יש כורדיסטאן (שזה בין עיראק לתורכיה)
ויש כורדיאוראן, שזה על יד פרס, אלו אינם
מקומות של'תלמידי חכמים, אבל הוא כותב,
שמעתי מהרה"ג ברוך שרגא שליט"א, שנהגו
להסתכל כל אחד ואחד במראה. ושמע הטעם,

שערי יצחק – השיעור השבועי

להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, זהו דבר שקשה להבינו. אפילו תלמידי חכמים וגדולי ישראל, התלבטו כיצד לפרש זאת. בהמשך נראה זאת בל"ג ובעז"ה.

ובהמשך הוא כותב [שם בס' עוד יוסף ח'ן], ואמר לי ששמע מהרה"ג יהודה צדקה זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, הטעם הנכון לזה, שהרי בזכות נשים צדקניות, נגאלו אבותינו ממצרים. וכנודע מהמדרש, הרי חז"ל אומרים [הובא ברש"י ע"פ במראות הצובאות שמות ל"ח, ח"ג], שהיו הנשים הצדקניות לוקחות מראות, ומראות את עצמן לבעליהן, וכך מתעברות, ואלו הן 'המראות הצובאות'. ולזכר זה, מסתכלים במראות. ודברי פי חכם חן. והדבר פלא עצום.

גם לכאורה לפי זה, רק הנשים היו צריכות להסתכל, אבל לא הגברים. אולם חיפשתי ומצאתי, כי כתוב במדרש תנחומא ופ' פקודי אות ט"ז, שהם היו רוצות לעורר את בעליהן, זאת אומרת, אני נָאָה מְמַךְ. וזה אומר, לא, אני נָאָה מְמַךְ. א"כ, גם הבעל היה מראה לאשתו, וגם היא היתה מראה לו. ממילא מובן, שישנו עניין בכך. כמובן כי בלילה הסדר, אם עושים זאת בפני הרבה אנשים, ולא רק עם המשפחה המצומצמת, אלא שנמצאים שם גם אנשים אחרים, אזי הדבר אינו צנוע. ממילא, כל אחד מסתכל לעצמו, והם עשו זאת כזכר לדבר הזה.

מה שמעניין הוא, כי מובא בשם גדולי בריסק, ובפרט בשם הגרי"ז, מביאים כך, ההלכה הזאת, הכי קשה לקיימה, מכל הלכות ליל פסח. דהיינו, שהאדם יראה את עצמו, כאילו הוא יצא ממצרים. לכאורה, כיצד הדבר אפשרי? אנחנו עושים לילה הסדר בכל שנה, וכתוב שהדבר חובה, 'לראות' או 'להראות' את עצמו וכו'.

אינני יודע, מה יותר קשה? לראות את עצמו, או להראות את עצמו. כי להראות, זהו באופן

לפי שכתוב בהגדה 'חייב אדם להראות את עצמו'. חושבני כי יותר טוב לשיטתם, שהם יגרסו 'חייב אדם לראות את עצמו'.

בכלל ישנה שאלה, לגבי העניין של הסתכלות במראה. הדבר אינו כ"כ פשוט, מבחינה הלכתית. אבל אולי נגיד כפי שכתוב בכמה ספרים, כי בדורות הללו, הדבר מותר. אמנם בדורות הראשונים, רק הנשים היו נוהגות להסתכל במראה, א"כ דנו הפוסקים מצד לא ילבש'. אבל כתבו הפוסקים, דכיון שבדורות האחרונים, הדבר התפשט, ואפילו הגברים מסתכלים במראה. מותר להסתכל במראה. רק יחידי סגולה, מחמירים על עצמם. אולם גם מי שמסתכל, שיצמצם בכך. שלא יעמוד מול המראה הרבה זמן, ורק אם הוא מוכרח לכך, בכדי שלא ייראה בו משהו שאינו מכובד. בפרט אדם המיועד להצטלם. כיום בכל מקום מצלמים ומצלמים, ומפרסמים את התמונות. בכל אופן, אין כבר איסור, כך לפי מה שכתוב שם בשו"ע ויו"ד סי' קפ"ב סעי' ו', וכן אסור לאיש להסתכל במראה. ובהגהת הרמ"א, אם זה במקום שדרך האנשים לראות במראה, מותר. אם כי, מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים ובהנהגת ערב שבת דף צ"ה ע"ב אות כ', כותב קשות כנגד דבר זה. אבל אכן בתימן, הדבר לא היה נפוץ. לא היה מקובל, שהגברים ישתמשו במראה. וז"ל מהרי"ץ, יזהר שלא יסתכל במראה כל עיקר, וסכנה גדולה ועצומה למסתכל בה, אף שהיא מיוחדת לאנשים, וחמירא סכנתא מאיסורא. ואמנם כפי שאמרנו, ישנם יחידי סגולה, שאינם מסתכלים במראה. ולענ"ד יכול להיות, כי כבר קשה לומר שישנה סכנה בכך, מפני שהדבר בבחינת מ"ש 'שומר פתאים י"י', כיון שכבר דשו רבים בעניין זה. מכל מקום, יש עניין להחמיר, ועכ"פ לפחות לצמצם, שיהיה בגדר ההכרח, כפי שאמרנו.

בכל אופן, כך הם עושים באותה קהילה בליל הסדר, והם חושבים שזאת מצוה. בפשטות, הם טעו. כי העניין הזה, להסביר מה זה 'חייב אדם

חיצוני. אבל יכול להיות, שתהיה לאדם שמחה פנימית, וכלפי חוץ לא רואים זאת. הפשטות היא, כי 'להראות' היינו, בעזרת חיצונית. וא"כ ניתן לעשות 'כאילו'. אבל הדבר צריך להיות נובע, באופן פנימי. ואולי לפעמים, דוקא באופן פנימי, הדבר יותר קל. מדברי החיד"א [נדלקמן ד"ה כך] משמע, כי 'להראות' היינו, אפילו באופן חיצוני. כלומר, דורשים מן האדם יותר פעולות ותנועות, דברים שבהם הוא מראה על השמחה הפנימית שלו, והוא מרגיש כאילו הוא עצמו יצא ממצרים.

בהגדה של פסח מועדים וזמנים [דף פ"ז] כתוב כך, אמר לי פעם אחד מגדולי הדור זצ"ל, שהמצוה שהכי קשה לקיים בליל פסח, היא החובה לצייר שהוא בעצמו יצא ממצרים. וברמב"ם מפורש, שצריך לצייר שיצא "עתה" משעבוד מצרים. לא לפני חודש, או לפני שנה. אלא להרגיש, כי עתה יצאת ממצרים. כיצד אפשר לעשות זאת? והוא חיוב גמור מן התורה, ומעיקר חובת הלילה, וכדאמרינן חייב אדם להראות וכו'. ולכן אף אם בכל חיובי הלילה, כגון מצה, לאכול מצה זה לא מסובך, וכן מרור, וארבעה כוסות, וסיפור מפלאות הבורא, אנו יוצאים. מ"מ מצוה זו היא הכי קשה. ותמיד מסופק, אם יוצא אף בדיעבד. עכ"ד.

לפי זה קצת הבנתני, את מה שמישהו סיפר, שהוא היה בלילהסדר אצל שני גדולי ישראל בארץ ליטא. אצל הנצי"ב מואלז'אין, ואצל בעל בית הלוי, שהיה סבו של הגרי"ז. הוא מספר, כי היה אצל שניהם בלילהסדר, שנה אחרי שנה. בלילהסדר אחד, הייתי אצל הנצי"ב רא"ש ולאז'אין, ומח"ס העמק שאלה, והעמק דבר, ועוד כמה ספרים. לילהסדר התנהל על מי מנוחות, ובשמחה רבה. הוא ראה את הנצי"ב לאחר לילהסדר, שהיה שמח ואומר, אָה, ברוך ה' זכינו לקיים את כל המצוות בהידור. ואילו כאשר היה אצל בעל בית הלוי, הוא ראה כי לאחר לילהסדר הוא

נאנח ואומר, מי יודע האם יצאנו ידי חובה, או שלא? ובכלל, המצות שם היו שרופות. מרוב החומרות, הם אכלו מצות, שאינני יודע, אולי ישנה שאלה האם יוצאים בהם ידי חובת אכילת מצה. הם יותר החמירו באיסור חמץ, מאשר שיהיה למצה 'טעם חירות'. בכל אופן, אלו שתי שיטות, שני דרכים. ואכמ"ל.

מהרי"ץ זיע"א [שם באגדתא דפסחא], מיקל מעלינו, בעניין זה של 'בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו'. מצד אחד, מהרי"ץ מסביר לנו, איך האדם יראה את עצמו? מה היא המצוה? ומצד שני הוא אומר, כי אין חובה שהדבר יהיה בכל שנה ושנה, אלא פעם אחת 'בכל דור ודור'. השאלה היא, מהו הנקרא 'דור'? אם נניח כי 'דור' היינו 25 שנה, כמו שיש סוברים, א"כ פעם אחת ב-25 שנה, האדם צריך לעשות מאמץ, 'להראות את עצמו' באופן הזה.

אבל האמת היא, כי הדבר איננו כ"כ פשוט. דיברנו פעם [בשיעור מוצש"ק חיי שרה ה'תשע"ב], שישנן חילוקי דעות, כמה זה 'דור'? ישנם האומרים שזה 50 שנה, וכו'. בסוף מצאתי, כי ישנן 14 דעות, רק בכדי להבין, מה נחשב 'דור'? אולם לא ניכנס לכך כעת. בכל אופן, פחות או יותר, הדעה הממוצעת היא, ש'דור' היינו 25 שנה.

מהרי"ץ שם בא להסביר, מה הפירוש 'בכל דור ודור'? לכאורה היה צריך לכתוב, 'בכל שנה ושנה'? אולי היינו אומרים, כי הכוונה היא, אפילו שכבר עברו דורות רבים מאז. אבל היה צריך לדייק בלשון, לומר כי 'בכל שנה שנה', דהיינו בכל לילהסדר. מה הפירוש 'בכל דור ודור'? כוונת התנא ג"כ, שצריך לעשות עניינים המורים ג"כ לאחרים כאילו עתה יצא ממצרים. ולפי שאותם שכבר ראוהו בשנה שעברה, הרי כל המשפחה כבר ראו אותך בשנה שעברה, אין מחוייב לעשות עוד ביתר שאת עניינים המראים ג"כ לאחרים, כאילו

שערי יצחק – השיעור השבועי

מהרי"ץ זיע"א [עץ חיים ח"א דף קל"ח ע"א] כותב יסוד חשוב בהנהגה, כיצד לראות את הדברים שנהגו אבותינו, כי לפעמים איננו יודעים על סמך מה הדבר נעשה, וחושבים שאפשר לשנות זאת.

הדבר קשור, לעניין שליוסף הצדיק, כפי שדיברנו מקודם, שיוסף הוא 'צדיק יסוד עולם'. הוא מדבר על העניין שלתוכחה, וכותב כך, נהגו בפרשת כי תבוא, להעמיד הששי לקריאת התוכחה, ומתחיל מפסוק **יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשְּׂמִימִים וגו'** [דברים כ"ח, י"ב]. ומנהג זה נשתרבו מימות ראשונים דראשונים, ובכוונה יקרה נהגו כך. בהמשך הוא מסביר, מדוע הוא מדגיש זאת. בזמנו, היו כאלה אשר שינו את המנהג. אמנם בזמננו, שינוי זה כבר אינו קיים, בעיקבות כך שמהרי"ץ גדר את הדבר, והסביר את שורש הדברים, ממילא כבר אף אחד לא פרץ גדר יותר. הרי אנו נוהגים, כי ילדים קטנים עולים למברך ששי, אבל ילד קטן אינו יכול לעלות לתוכחה, והפסוקים **יִפְתַּח יְיָ לְךָ וגו'**, אלו שלשה פסוקים לפני התוכחה, שהרי אי אפשר להתחיל ישר את התוכחה, **וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע וגו'** ושם שם, ט"ו. לכן מקדימים לפני התוכחה, שלושה פסוקים. א"כ, מפני שאי אפשר להעלות ילד קטן לתוכחה, אמרו כמה חזנים, נעשה את התוכחה למברך שביעי, והפסוקים **יְקַיְמֶךָ יְיָ לוֹ לְעַם קְדוֹשׁ וגו'** [שם שם, ט"ו], יהיו מברך ששי, בכדי שילד קטן יוכל לעלות ששי. יוצא א"כ, כי התוכחה, תהיה מברך שביעי. בא מהרי"ץ ואומר, לא, הדבר אינו נכון. התוכחה צריכה להיות 'מברך ששי' בדוקא, כיון שהששי זהו מדת יסוד. הרי לפני כן הוא מביא, מאן דסליק לס"ת למקרי, אצטריך צדיק וכו', ולכן עולים הקטנים לעליית ששי. וכמו שכבר הזכרנו בס"ד **בְּעֵבֶר**.

ממשיך מהרי"ץ וכותב כך, בכוונה יקרה נהגו כך, ע"פ מה שכתוב בזוהר הק' פרשת ויקרא [דף ז' ע"א] וגם בזוהר ואתחנן [דף רס"ו ע"א]

עתה יצא ממצרים. אך בדורות שנולדו אחר כך שעדיין לא ראוהו בהפלגתו בפרסום של הלילה הזאת, מחוייב לעשות בהפלגה בפניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יבואו ויספרו לבניהם. ולזה דייק לומר 'בכל דור ודור'. כיון שכבר ראו אותך עושה זאת, א"כ אין חובה לעשות זאת שוב בכל פעם ופעם. כך הוא אומר, בפירושו השני. אמנם לפי פירושו הראשון משמע, כפי שבדרך-כלל מבינים, דהיינו שצריך להפליג בעניינים הללו, בכל שנה ושנה ממש. אבל לפי פירושו השני, מספיק לעשות זאת פעם אחת, בכל דור ודור.

ולגבי השאלה, מה הם ענייני השמחה? אפשר ללמוד זאת, ממה שמהרי"ץ כותב במקום אחר ובהתחלת הגדה שלפסח, וז"ל, אחר ערבית, לא יסיח דעתו מקדושת היום אפילו רגע קטן, ותהיינה רגליו קלות כאילות, לבוא הביתה לעשות מלאכתו מלאכת שמים, שמח וטוב לב, להראות את עצמו כאילו הוא עתה יצא ממצרים ותאזרהו שמחה וששון ויקר. כבר מאז שהוא יוצא מן התפילה בבית-הכנסת, ומגיע לביתו 'שמח וטוב לב', בכדי 'להראות את עצמו'. דהיינו, רואים שהוא כ"כ שמח, לפי ההליכה שלו רואים שאדם זה שרוי בשמחה, 'כאילו עתה הוא יצא ממצרים'. ותאזרהו שמחה' היינו, מלשון אזור, כביכול שהדבר מקיף אותו, כולו וסביבו מלא בשמחה. באופן הזה, נחשב שהוא 'מראה את עצמו'.

כך גם כותב החיד"א [בפירושו להגש"פ בתי הנפש], לא סגי במחשבה ובלבו, שיקבע בלבו כאילו הוא יצא ממצרים ושמח בליבו, אלא צריך להראות בהתלהבות בגוף, שיכירו וידעו כל היושבים בביתו, מתנועת שמחתו וגופו, שהוא עושה לשם שמים.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעניין עליית קטן לששי של-תוכחת פרשת כי תבוא, ותוכחת מוסר ממהרי"ץ על המשנים ממנהגי אבותינו.

וז"ל, קללות שבמשנה תורה, משה מפי עצמו אמרם. 'מעצמו' לא תנינן, אלא 'מפי עצמו', מפי ההוא קול דאחיד ביה וכו'. ופירש בו הרב מקדש מלך, מפי ההוא קול, היינו יסוד וכו', הרי דהתוכחה שבמשנה תורה, מפי יסוד נאמרו. ישנו עניין, כי דוקא מברך ששי, יקרא את התוכחה. וכשם שהקללות נאמרו מהיסוד צדיק יסוד עולם, כמו כן צריכים אנו לעשות כדרך שעשה משה רבינו ע"ה. הרי משרע"ה ויוסף הצדיק, קשורים האחד לשני. כי משרע"ה הוא מדת תפארת, ויוסף הוא מדת יסוד. לכן הם בעצם מחוברים האחד עם השני, ומשפיע האחד על השני. וכל זה, כדי להקל ביסורי התוכחה. כלומר, בכדי שהדבר לא יזיק ח"ו, לכן ע"י שהתוכחה נאמרת על ידי יסוד, דהיינו צדיק יסוד עולם, א"כ הדבר הוא יותר קל, מאשר אם זה ייאמר על ידי מברך שביעי. הרי ישנם שבעה מברכים, ו'שביעי' זה מדת מלכות. ומלכות היינו, 'דינא דמלכותא דינא'. זהו דין. ואילו מדת יסוד, היא יותר רחמים וחסד.

ולזה התקינו קריאת קללות אלו מפי הששי, הרומז על היסוד, מעין הברכה. כדאיתא בזוהר ויחי [דף רל"ה ע"ב] ובכמה דוכתי, להמתיק שם הקללות. ולא תיקונוהו לקרותו השביעי, כי השביעי הוא רומז דינא דמלכותא דינא. ואם יקראהו שביעי, יהיה מוסיף בחמת הקללות. נהיה ח"ו יותר גרוע. כנראה, שהשפעת הצרות שלגלות, נובעת מהקריאה שלמברכים. הרי בקריאת התורה, ישנה השפעה על הציבור, לטוב או למוטב. כבר דיברנו על כך בעבר, אולי לא הזכרתי זאת במסגרת השיעור הזה, אבל בקריאה שהאדם קורא, לפעמים יש בה רמזים לאדם לעצמו, וממילא גם לציבור. מה זה משנה, האם הס"ת הוא כשר, או שהוא פסול? הפירוש הוא, כי האורות שלקריאה, באים מס"ת שהוא כשר, והדבר משפיע לטובה. אבל אם הס"ת אינו כשר, אזי הם אינם כך ח"ו, כמו שמסביר הרמח"ל.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, שוב מצאתי עוד בזוהר פרשת בחקותי [דף קט"ו ע"א] וז"ל, 'אלה דברי הברית', דברי גבורה מבעי ליה וכו', הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו וכו'. ואל רמז זה פתח בו, 'פתח י"י לך את אוצרו הטוב', היינו יסוד, משך הוא"ו, והיינו את השמים ודו"ק.

כעת תשמעו טוב, כי כן הוא בכל ספרי התיגאן, ששם פסקו קריאת הפרשיות לשבעה מברכים. כידוע, החלוקה שלמברכים בתיגאן, היא מסודרת לפי הבנת העניין, מבלי להסתכל האם המברך קצר או ארוך, כפי שדיברנו כבר פעמים רבות [ועיין שיעור מוצש"ק משפטים ה'תשע"ד]. כלומר, החלוקה אינה לפי מספר הפסוקים, כביכול העיקר לחלק את הקריאה לשבע מברכים. אלא, שכל עניין יתקבל בהבנת הקוראים, בצורה שדעתם תהיה מיושבת. לא לערבב נושא בנושא, אלא שכל נושא יהיה בפני עצמו, ככל האפשר. וכשהגיעו לפרשת כי תבוא, עשו הקללות לקריאת ששי, וזה באמת לכוונה זו, או לכוונה נעלמת יותר מזה. אומר מהרי"ץ, אני אומר לך איזה הסבר בכך, אבל יכול להיות שישנם עוד עניינים נסתרים, שאני בעצמי לא יודע אותם. אבל לפחות ההסבר הזה, נכלל בודאי בכוונה שלהם, לעשות את התוכחה 'עליית ששי בדוקא. לא כמו שחשבו קצת חזנים מקרוב, לקרות התוכחה שביעי, ולעשות ששי פסוקים יקימך י"י לו לעם קדוש וגו', וזה אינו, וכי קצרה יד עיון התיגאן לעשות ששי יקימך וגו'? והלא הם עשו פסקי המברכים מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', וכאן קצרה יד עיונם ח"ו? אלא מה אית לך למימר, שהכל עשו בכוונה, לא בהזדמן, כאשר קרה לדורנו זה, לעשות הכל כפי מה שיעריך וישקול אותו עת בדעתנו. ואין לסור ממה שיסדו הם ז"ל.

מהרי"ץ רומז כאן תוכחת מוסר, מורה לנו דרך על ההסתכלות בעניין. הוא אומר, כי בדורנו האנשים עושים דברים, בלי הרבה מחשבה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אנחנו מקילים, כמו שהעלה מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ. ודבר שני, מי אמר בכלל שזה יחמיץ? הרי הכמות שלמים היא כ"כ מועטת, שאינני יודע האם זה בכלל נקרא בצק, והאם הוא נילוש. אמנם ישנו 'חיבור' שלמים עם הקמח, אבל הוא לא נילוש, אלא בקושי רב. כך נלענ"ד. ממילא חושבני, כי הדבר פותר את השאלה הזאת לדידן. וכפי שכבר הבאנו בעבר [שיעור מוצש"ק ויקרא התש"ע], מה שמובא בס' פסקי תשובות ונחלק חמישי בדף רי"ח, שאפילו ה'מצות חמץ' שמוכרים בכל ימות השנה, יכול להיות שבכלל אינם חמץ.

בכל אופן, בשו"ת קול אליהו כתב כך, שאלה באפיית המצות לפסח, שאופין קודם הפסח, ומנקים המכונות כל שמונה עשרה דקות, ולא יבצר שלא ישארו איזה פירורין שעבר עליהן ח"י דקות, שחוזרין ומתערבין עם העיסות הבאות. וכן כשעושין מצות במלאכת יד, ונופלת חתיכת בצק על הקרקע שיש בה פירורי בצק שהחמיצו מחמת שהייתן בקרקע, ונדבקין בחתיכה שנפלה, אי שרי לחממה ולאכלה בפסח, למ"ד אין חוזר וניעור. הוא מדבר לבינתיים, על שני דברים. ראשית, לגבי 'מצות מכונה', אכן מנקים את המכונה, אבל נשארים פירורים, ואח"כ הם נופלים ומתערבבים עם העיסה הבאה, וכבר עברו שמונה עשרה דקות מהעיסה הקודמת. ודבר שני, לגבי 'מצות יד', ישנו בצק שנופל על הרצפה, ויש שם פירורים שהם חמץ, וכאשר מרימים זאת מהרצפה, נדבקים בה הפירורים האלה, שכבר עבר עליהם זמן רב. וכן הפועלים העובדים במצות בעבודת יד, שלשין העיסה ונשאר איזה פירור מעיסה קודמת. ושוב כשחוזרין ולשין עיסה אחרת, מתערבין אותו פירורין עם העיסה החדשה. וכן בענין רחיצת הכלים, אם נשאר איזה פירורין שהחמיצו בינתיים, וחוזרין ומתערבין בעיסה האחרת, אי שרי לחממן ולאוכלן בפסח למ"ד אין חוזר וניעור. שהרבה אנשים רגילים לבשל המצות

נראה לי כך, או 'אני חושב כך'. במקום שיקחו את הדברים בהבנה, בהסתכלות עמוקה ורחבה יותר, לדעת את שרשי הדברים, כי הם לא נעשו ע"י הראשונים כפי שהזדמן להם, אלא הכל היה מתוך מחשבה ועיון וידיעה בפנימיות הדברים. ואפילו דבר שאתה חושב שהוא פשוט, כי אה"נ, מבחינה הלכתית הדבר אינו משנה, תעשה את מברך ששי כך או כך, אבל 'אין לזוז ממה שיסדו הם ז"ל'. ואם ריק הוא, ממנו הוא ריק. ובפרט כאשר אנו יודעים ומבינים קצת, מה היתה כוונתם.

זהו כלל, שיש לדעת אותו, לגבי הרבה דברים. לפעמים האדם חושב בצורה שטחית, ואינו מתעמק להבין מהיכן ולאיפה הדברים מגיעים. אתם תפגשו זאת בעוד כמה וכמה עניינים.

התייחסות למש"כ שו"ת קול אליהו בעניין 'חוזר וניעור' במצות הקשות של-זמנינו.

בשנים שעברו דיברנו לגבי המצות, בעניין 'חוזר וניעור'. שמחתי על שהראו לי בזמן האחרון את שו"ת קול אליהו [ח"א סי' כ"ו], להרה"ג אליהו תופיק שליט"א, שהוא עומד על השאלה הזאת, לגבי חששות של-פרורים באפיית המצות הקשות.

דיברנו כבר על כך פעמים רבות, ואמרנו למסקנא, כי אין חשש 'חוזר וניעור' במצות הללו, גם לדידן שאנו מחמירים בחוזר וניעור. לכאורה, מדוע איננו חוששים לפירורים? הרי ישנם פירורים העפים באויר, והם מתערבבים אח"כ בתוך המצות? אמרנו בזמנו, שתי סיבות לכך. ראשית, מבחינתנו טוב מאד שהם בקושי שמים מים במצות הללו. כי אפילו אם ישאירו את הבצק כך, לא רק שמונה עשרה דקות, אלא אפילו שמונה עשרה שעות, ואפילו שמונה עשרה ימים, הבצק לא יחמיץ. בחנו את הדבר הזה. ואחרי ככלות הכל, זהו גם ספק, כי מי אמר שאכן התערב איזה פירור במצה? א"כ, יש כאן שני צדדים. ראשית, בספק 'חוזר וניעור',

בכל מיני דרכים, או ע"י טיגון המצות, או ע"י שרייתן בחמין שהיד סולדת בו, או ע"י שעושים מקמח מצות כל מיני כופתאות שמבשלים אותם בכלי ראשון שעל האש. ויש לומר שחוזרים ליתן טעם.

לפי דבריו, בעצם השאלה היא, אינה רק למאן דאמר חוזר וניעור, אלא אפילו למד"א המיקל בכך, כפי שפוסק מרן בשו"ע, שאינו חוזר וניעור, עדיין יכולה להיות שאלה. דהיינו, ישנם דברים שהם חמץ ממש, ואכן אם הדבר נאפה מלפני פסח, החמץ מתבטל, כך לפי שיטתם. אבל אם אתה מבשל או אופה זאת בפסח, יש בכך שאלה. אם אוכלים זאת צונן, ישנו צד יותר להקל, אבל אם אתה מחמם זאת בפסח, יש יותר צד להגיד, שאפילו שאין 'חוזר וניעור', אבל באופן הזה ע"י חימום וק"ו ע"י אפייה, הדבר 'חוזר וניעור'. כיון שהתערבב קמח בקמח, קמח לא כשר בקמח כשר, וכעת אתה אופה אותו, א"כ בודאי שזאת שאלה יותר חמורה, אפילו שזה נעשה מלפני פסח, ועכשיו אתה מחמם או מבשל אותו.

לא אכנס פה לכל השאלה בעניין 'חוזר וניעור', זהו עניין גדול מאד, אלא רק באופן כללי, בכדי להבין את הבעיא. הוא כותב אח"כ [בעמ' קכ"ב] כך, ידוע שדעת רב נטרונאי גאון, וכמ"ש בב"י סימן תמ"ב בענין חטין שנפלו לייך קודם הפסח, וכ"ה דעת הרבה גאונים, דחוזר וניעור. וכמ"ש הרה"מ בסופ"ד הל' חו"מ, והביאו ב"י סימן תמ"ז. מהרי"ץ מביא בשו"ת פעולת צדיק, שהרשב"א והפרי חדש פוסקים שהחמץ בפסח חוזר וניעור. וכ"ה דעת רב הא"י גאון, הובא ברשב"א סימן תפ"ה, וכתב שם דנקטינן כדברי הגאונים דחוזר וניעור, דכ"ד הרי"ץ גאות משם רבוותא, הובא בתשובת הרשב"א סימן נ"נ. ועייין להגאון חק"ל או"ח סימן תע"ט מש"כ בזה. הוא לא מזכיר כאן את הרמב"ם, כי בסימן כ"ה שם הוא כבר דן בדעת הרמב"ם, וכתב דס"ל דחור"נ. למעשה הדבר אינו כתוב ברמב"ם 'שחור על

גבי לבן, ויש לדון ולחלק. אבל בכל אופן בפשטות בודאי שהרב המגיד לומד כך בדעת הרמב"ם, וכידוע כשאשר ישנה מחלוקת בדעת הרמב"ם, אזי סומכים על הרב המגיד, כיון שהוא ירד לשיטתו הרבה יותר מהפוסקים האחרים. גם מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ הולך בדרך זו, שכך היא שיטת הרמב"ם, שהחמץ בפסח חוזר וניעור, אפילו שהדבר לא כתוב במפורש ברמב"ם, אבל כך מובן מתוך דבריו. והדבר מתאים, כיון שזאת היא שיטת הגאונים. ובכל אופן, כך הוא מנהג קדמונינו, בלי קשר אם זה מהרמב"ם, או מהגאונים. הדבר לא מחייב.

אח"כ הוא מביא, ובשו"ת יבי"א [ח"ב סימן כ"ג], הביא להקת ראשונים, כעשרים במספר, דס"ל דאין חור"נ, ושהם רוב מניין ורוב מניין ע"ש. ולא ידעתי, מניין לו זה? דמאן לימא לן ד'הרבה גאונים' שזכר רב הא"י גאון והב"י, אינם יותר. ודבר זה א"א לבררו. הוא טוען, כי החשבון אינו כ"כ פשוט. כיון שהרב המגיד כותב, שישנם 'הרבה גאונים' הסוברים כך. אבל אינו אומר, כמה גאונים? יכול להיות שהם חמש, ויכול להיות שהם עשר, וכו'. אתה אומר, שישנם שישנם הרבה ראשונים הסוברים שאינו חוזר וניעור, אבל יכול להיות כי גם הגאונים הסוברים שכך חוזר וניעור, הם ג"כ רבים. ומטעם זה אין לנו לדעת מי הם הרוב, זולת מה שנסמוך ע"ד מר"ן ז"ל, שפסק שאין חור"נ, וכפי שיבואר להלן, ודי בזה. בקיצור, אין רוב, אבל יש את מרן השו"ע, שפסק כי אין חוזר וניעור.

בכל אופן הוא אומר, כי לא כ"כ פשוט מה שאומרים, שלמד"א אין חוזר וניעור, בודאי שאין חששות. אלא אפילו לפי שיטת מרן, הדבר אינו פשוט. כיון שלפי דעת שירי כנסת הגדולה, אף שאין החמץ חוזר וניעור, זה דוקא בטעמו, אבל בממשו חוזר וניעור. ועוד י"א כי אפילו שהדבר התבטל מקודם הפסח, כל ההיתר הוא רק בצונן. אבל אם אתה מבשל זאת בפסח, כמו שרגילים הרבה אנשים, לבשל

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: מדובר על מצה שמורה?
תשובת מרן שליט"א: בודאי. אני מדבר רק על 'מצה משומרת'. אפילו איננו אומרים 'מצה שמורה', אלא 'מצה משומרת', כיון שצריך להיות בשמירה מעולה. בכל אופן, גם המצות הללו, נחשבות 'מצה משומרת', כיון שישנם כמה צירופים להקל, כפי שאמרנו.

הלכה למעשה בעניין שימוש בציפורן בפסח, ומעלת מיני תבלין וקטניות לפסח ללא חשש "חוזר ונייעור" שבהשגחת בד"צ פעולת צדיק.

אותו הדבר, בעניין הציפורן בפסח. מצד הדין, אנחנו מתירים את הציפורן. אבל בתורת 'מדת חסידות', כדאי להחמיר. והסיבה היא, כיון שאין השגחה במקום היצור בחו"ל, ואי אפשר לדעת אם לא מרתיחים זאת במעט אלכוהול, אפי' בכמות קטנה מאד. דיברנו על כך בשנים שעברו [מוצש"ק צו ה'תש"ע, ומוצש"ק צו ה'תשע"ב]. בדקו זאת, רק עד אחד ל-1000, ולא מצאו עקבות של אלכוהול. אבל על יותר מ-1000, כבר לא בדקו. וכיון שלגבי חמץ בפסח, אנחנו חוששים אפילו על יותר מאחד מ-1000, א"כ כיון שיותר מכך הדבר לא נבדק, וגם אין השגחה במקום היצור, ממילא כדאי להחמיר ממדת חסידות. אבל שוב פעם, אני מדגיש זאת, כי לפי ההלכה, הדבר כשר.

ברוך ה', ישנם 'מיני תבלין וקליות', בהשגחת בד"צ פעולת צדיק. ידידנו הרב שמעון יצחקי הי"ו מירושלים, זכה לעשות השנה את ההפצה של מיני תבלין וקליות, בסיועו של ידידנו הרב שילה הי"ו. הם עשו את כל מיני התבלין וקליות, כיון שאיננו יכולים לסמוך על שום הכשר אחר. אם היו האשכנזים בעניין, היה הדבר טוב, כיון שגם הם מחמירים בחוזר ונייעור. אבל כיון שלפי שיטתם, אינם נותנים הכשר על מיני קטניות, לכן היינו מוכרחים להיכנס לעניין זה, ולהשגיח על כך, בכדי שיהיו מיני תבלין, או דברים אחרים שאינם נותנים עליהם הכשר, בכדי שהדבר יהיה חלק למהדרין.

או לטגן, וק"ו אם עושים כדורי בצק מהמצות, וכדומה, אזי בודאי שישנו חשש, אפילו למאן דאמר שאין חוזר ונייעור. דהיינו, בכל מקרה, הדבר אינו חלק.

אבל נראה מהמסקנא שלו, כי אין ברירה, והדבר בא רק בכדי לצמצם את העניין. דהיינו, שאפילו מי שמיקל בכך, וכך נראה לפי המהלך שלו, שאין ברירה, והם סומכים על דעת מרן להתיר, אבל שתאפה או תבשל זאת מלפני הפסח, כי ישנן הרבה שיטות הסוברות, שבאופן הזה, לא אומרים 'אין חוזר ונייעור'.

אולם לפי מה שאנו אומרים, הדבר פשוט, ואין צורך להגיע לכך. כי גם לדידן, שאנו פוסקים 'חוזר ונייעור', אבל באופן הזה, של אפיית המצות הקשות כיום, אין חשש בכך. אנחנו אומרים זאת רק באופן כללי, לציבור הרגיל, לגבי המצות הרגילות שנעשות היום, שהם כשרות, אפילו אם לא משגיחים על הפירורים, כפי שבד"כ הדבר כך בכל המאפיות הרגילות. חוץ מהמאפייה המיוחדת, בעיר בית שמש. אינני יודע בדיוק על כל המאפיות שישנם היום, אבל כגון המאפייה בבית שמש, שהמכונות שם מתפרקות לחלקים, ומפרקים ומנקים אותם כל שמונה עשרה דקות, ואין שום פירורים וכדומה. אולי ישנן עוד מאפיות העושות כך, והדבר הכי מהודר. מי שיכול לקחת זאת, הדבר חלק, בלי פירורים ובלי שום חשש. אבל זאת חומרא. גם בקרית ספר, שמעתי כי ישנה מאפייה כזאת. דהיינו, איפה שישנן מצות, העשויות במכונות המתפרקות, והם מחמירים גם לגבי החששות האחרים, אזי הדבר הכי טוב, בכדי שלא להיכנס לשאלה הזאת. אבל, גם מי שקונה מצות רגילות בהכשר הבד"צ, ממקומות אחרים, אשר אינם מקפידים על הפירורים, הוא לא עובר בכך על מה שאנו פוסקים ב'חוזר ונייעור', ומצד הדין זה בודאי טוב. לקחת מצות של מכונות המתפרקות, זאת רק חומרא.

אבל בנוסף, דאג הרב שמעון יצחקי הי"ו, שמי שירצה להחמיר בציפורן, אזי ישנו חוואיג קפה ומרק, בלי ציפורן. דהיינו, מי שרוצה עם ציפורן, הדבר אפשרי. ומי שרוצה בלי ציפורן, כתוב על האריזה באופן מיוחד שזה 'ללא ציפורן'. זאת למי שרוצה להחמיר בכך, ממדת חסידות. אשריהם ישראל, המקפידים גם על נושא זה. אבל כפי שאמרנו, הדבר מותר לכתחילה, רק שהחמיר תבוא עליו ברכה.

אינני רוצה להרחיב בעניין זה, כיון שכבר דיברתי על כך בשנים שעברו, וכמדומני שהדבר כבר נדפס [שם], אבל רק אקרא לכם את מסקנת הדברים, מתוך התשובה שכתבתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג, שעדיין לא נדפס, לעניין מעשה, נראה לענ"ד מה טוב ומה נעים להימנע אדם לעצמו בפסח ממדת חסידות מאכילת ציפורן, ולא רק אכילה, אלא גם להריח אותו, דהיינו להחמיר גם בהנאה ממנו, אלא אם כן ישגחו עליו במקומות לקיטתו והפצתו. אין שם השגחה, אף אחד לא משגיח על כך, אלא סומכים על המעבדה כאן בא"י שבודקת זאת. אבל אין להורות איסור לרבים, לפי שורת ההלכה, כי מותרת אפילו אכילתו. כך מצד ההלכה.

השלמה בעניין ברכות "חכם הרזים", והאם אפשר לברך את הברכה באם ראה חכם גדול. האם ניתן לברך בשם ומלכות בדרך לימודי. בנושא ברכת חכם הרזים, נשארנו בכמה שאלות, אינני יודע אם אספיק לדבר על כל הנושא כעת, אבל בכל אופן, אומר כמה פרטים יסודיים בעניין זה.

הגמרא [במסכת ברכות דף נח ע"א] אומרת כך, ת"ר, הרואה אוכלוסי ישראל, אומר 'ברוך חכם הרזים', שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה. בן זומא, ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, אמר 'ברוך חכם הרזים' ו'ברוך שברא כל אלו לשמשני'.

קודם שאמשיך, ישנו מעשה על החתם סופר, הקשור לעניין זה.

הרי בגמ' אחרי כן [שם ע"ב] כתוב כך, רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, הוו קאזלי באורחא. פגעו ביה ברב חנינא בריה דרב איקא. אמרו ליה, בהדי דחזינך, בריכינך עלך תרתי, 'ברוך אשר חלק מחכמתו ליראיו' ו'שהחיינו'. ברכו עליו, שתי ברכות. 'שחלק מחכמתו ליראיו', [וישנה גירסא 'שנתן מחכמתו ליראיו', כך גירסתינו, וכמו שביאר מהרי"ץ בעץ חיים ח"א דף קע"ה קע"ו]. וכן את ברכת 'שהחיינו'. אמר להו, אנא נמי, כיון דחזיתנכו, חשבתנכו עילואי כשיתין רבוון בית ישראל, וברכינא עלייכו תלתא. הנך תרתי, ו'ברוך חכם הרזים'. אמרו ליה, חכימת כולי האי? יהבי ביה עינייהו, ושכיב. זהו דבר, שקשה להבינו. מה העניין הזה, שנתנו בו עינינו? אבל בכל אופן רואים כאן, כי מי שראה חכם גדול מחכמי ישראל, מברך עליו 'ברוך חכם הרזים'. דהיינו, כמו שאם ישנם ששים ריבוא מישראל, הקב"ה יודע מה בליבם, כך גם גדול מגדולי ישראל, הוא כולל בדעתו ובחכמתו, כמו ששים ריבוא. יש בראשו את כל הסברות והדעות והידיעות, וממילא שייך לברך עליו 'ברוך חכם הרזים'.

והפוסקים דנים, האם הדבר הוא להלכה למעשה, או שלא? רבינו הרמב"ם, אינו מביא זאת. ויש אומרים, כי הטעם שהרמב"ם אינו מביא את הדבר, כיון שאין לנו בדורות שלנו חכם כזה, שאפשר להגיד עליו שהוא כולל ששים ריבוא דעות.

מספרים על החתם סופר, שבא לבקר את רבי משולם איגרא, שהיה גאון גדול ומפורסם בדורו, והחת"ס, חשב בדעתו, כי למרות שהטור מביא שבזמן הזה אין לברך 'חכם הרזים', כי אין בדור הזה חכם כזה, אולי על גאון גדול כזה, אפשר לברך? נסתפק החת"ס, האם לברך עליו, 'ברוך חכם הרזים'. אבל איך

שערי יצחק – השיעור השבועי

כבנ"ד, איננו אומרים. אבל היעב"ץ ועוד כמה גדולים סוברים, שאם אתה אומר זאת בדרך לימוד, זאת אינה ברכה לבטלה. אנחנו, איננו נוהגים כך. הרבה פוסקים אינם סוברים כך, וגם בנושא זה אנחנו סוברים, כי אפילו שזה בדרך לימוד, אסור לומר את נוסח הברכה.

צינתי זאת בש"ע המקוצר בהלכות ברכת הלבנה וח"ב (שבת) סי' ע"ט, דף ש"ו הערה י"ב, ואחרי עבוד הזמן, קיימא לן כדעת רוב ככל הפוסקים, שאסור לברך בהזכרת השם, גם אם קורא המימרא בגמ' מס' סנהדרין דף מב ע"א, דרך לימוד. אפילו בדרך לימוד, אסור. אבל החת"ס סבר, שהדבר מותר, כך הוא אוחז, ולכן הוא בירך באופן הזה.

האם צריך לראות את פרצופיהם של כל אותם "ששים ריבוא".

כותב מהרש"א על הגמ' במסכת ברכות ודף נח ע"א, הרואה אוכלוסי ישראל, אומר ברוך חכם הרזים, שאין דעתם דומה זה לזה, ואין פרצופיהן דומים זה לזה, וז"ל, דכשם שהם מחולקים בדעות עד ששים ריבוא, שהיא צורה הפנימית, כך הם מחולקים בצורה החיצונית. הרי בעצם, הגמ' מדברת על שני הדברים. על הפרצופים, ועל הדעות. א"כ מה הקשר? הרי ברוך חכם הרזים, מתייחס רק ללב, ולא לצורה החיצונית? בכל זאת הגמ' אומרת, אין דעתם, ואין פרצופיהן, לכן אומר מהרש"א כך, כי הצורה החיצונית, נובעת מהצורה הפנימית, ויש לברך על שרואה כ"כ צורות ופרצופים משונים זה מזה עד ששים ריבוא, שהוא קצה האחרון, שאין עוד צורה אחרת מכאן ואילך. ישנם ששים ריבוא פרצופים, ולכן אתה מברך, כי אתה רואה כ"כ הרבה צורות.

כאן קצת קשה לי, לא זכיתי להבין את דברי מהרש"א. וכי סלקא דעתך, שצריך לראות ששים ריבוא צורות או פרצופים? כך נראה לפי דבריו. אנחנו הבאנו את ספר בניהו, הוא אומר כי צריך לראות ששים ריבוא ראשים. אבל

הוא יברך ספק ברכה לבטלה? לכן, בבוא אליו פתח ואמר, תשמעו איזו חכמה, רבינו, יש לי קושיא על הרמב"ם. הרמב"ם השמיט את הדין של הרואה חכם יברך ברוך חכם הרזים, כאן הוא אמר את כל נוסח הברכה, בשם ומלכות. הרמב"ם משמיט את ההלכה הזאת, שצריך כך לברך, אבל הוא עשה זאת כביכול בדרך סיפור. ורבי משולם איגרא, שהיה גאון גדול, שמע את השאלה שהחת"ס שאל אותו בהפתעה, וענה לו כך. מה אתה שואל? למה הרמב"ם למה מביא זאת? התשובה היא, כי דרך הרמב"ם להביא בחיבורו, שני דברים. או דבר שהוא נוהג להלכה למעשה בזמנינו, או לעתיד לבוא. הרמב"ם מביא גם 'הלכתא למשיחא'. א"כ, הברכה הזאת לא נוהגת עתה, כי בזמננו אין לנו חכם כזה, והוא גם לא כתב זאת 'לעתיד לבוא', כיון שכתוב כי 'לעת"ל, מלאה הארץ דעה את יי, במים לים מבסים וישעיהו י"א, ט"ו. לעת"ל, יהיו חכמים כל כך גדולים, שכולם יהיו חכמים כאלה, זאת לא יהיה ברכה רק על אדם אחד, ממילא לא שייך לברך זאת, כיון שכולם יהיו חכמים גדולים, זה כבר לא יהיה דבר מיוחד.

בכל אופן, מה שעשה החתם סופר. זאת שיטה. ישנם כאלה האומרים כך, כי בדבר שיש בו ספק בברכה, אפשר לברך עליו בדרך לימוד. למשל ישנם חסידים והונגרים, שכאשר יש להם ספק לגבי ברכת הלבנה, אם לא הספיקו לברך על הלבנה בזמן, נניח שהיה מעונן, והרי זמן ברכת הלבנה הוא עד ששה עשר יום, וזמן זה כבר עבר, א"כ מה הם עושים? הם לוקחים את הגמ' במס' סנהדרין ודף מב ע"א, שם כתוב בתוך הסוגיא נוסח הברכה, בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם וכו', א"כ הם קוראים זאת, כביכול הם קוראים את הגמ', ואומרים כך בשם ומלכות. כיון שישנן דעות בפוסקים, שמותר לומר את שם יי בדרך לימוד. כפי שאנחנו, אם בשעה שאנו לומדים, ישנו פסוק בגמ', אנו אומרים אותו עם שם השם, כיון שזהו פסוק. אמנם, אם זהו נוסח ברכה,

מהרש"א אומר, 'שרואה כ"ב צורות ופרצופים עד ששים ריבוא'. לא שמענו דבר כזה, שצריך לראות את פניהם. לכאורה הדבר תמוה.

תשובה לשואל מדוע ישנה חובה לראות את כל הששים ריבוא, ולא מספיקה הידיעה כי ישנו מספר אנשים כזה.

בשיעור הקודם [מוצש"ק ויקרא], שאל ידידנו הרב אברהם הראל שאער יצ"ו שאלה. מי אמר כי הכוונה היא, לראות ששים ריבוא ממש? לא הספקתי אז לענות לו על השאלה, כי הדבר נוגע למהרש"א הנז"ל. דהיינו, אולי אין הכוונה רואה ממש בעיניו, אלא רק שידע. כפי שמובא בגמרא לפני כן [ברכות דף נח ע"א] המעשה על רב ששת, סגי נהור הוה. הו קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא, וקם אזל בהדייהו רב ששת. אשכחיה ההוא צדוקי, אמר ליה, חצבי לנהרא כגני לייא. פירש רש"י, הכדים השלמים, הולכים לנהר לשאוב מים. השבורים, להיכן? כלומר, למה הולכים? ואף אתה, שאתה סומא ולא תראהו, להיכן תלך? ממשיכה הגמ' ואומרת, אמר ליה, תא חזי, דידענא טפי מינדך. אני יודע יותר טוב ממך, אני רואה יותר ממך, אפילו שהיה סגי נהור. חלף גונדא קמייתא, דהיינו הקבוצה הראשונה, כי קא אושא, אמר ליה ההוא צדוקי, אתא מלכא. אמר ליה רב ששת, לא קאתי, חלף גונדא תניינא, כי קא אושא, אמר ליה ההוא צדוקי, השתא קא אתי מלכא. אמר ליה רב ששת, לא קא אתי מלכא. חליף תליתאי, כי קא שתקא, אמר ליה רב ששת, ודאי השתא אתי מלכא. אמר ליה ההוא צדוקי, מנא לך הא? אמר ליה, דמלכותא דארעא, כעין מלכותא דרקיעא. דכתיב, (מלכים א' י"ט, י"א) וַיֹּאמֶר צָא וְעַמְדָתָ בְּהַר לְפָנַי יְיָ, וְהִנֵּה יְיָ עֹבֵר, וְרוּחַ גְּדוּלָה וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סֻלְעִים לְפָנָיו יְיָ, לֹא בְרוּחַ יְיָ. וְאַחַר הָרוּחַ, רָעַשׁ. לֹא בְרָעַשׁ יְיָ; וְאַחַר הָרָעַשׁ, אֵשׁ. לֹא בָאֵשׁ יְיָ. וְאַחַר הָאֵשׁ, קוֹל דְּמִמָּה דַקָּה. ובאותו הזמן רב ששת בירך, כי הוא הבין, שעכשיו עבר המלך. מכאן רואים, שאפילו רב ששת, שהיה סגי

נהור, בכל זאת הוא בירך. לכאורה, כיצד הוא בירך? הרי כתוב [בגמ' שם], הרואה מלכי ישראל, אומר 'ברוך שחלק מכבודו ליראיו'. מלכי עובדי כוכבים, אומר 'ברוך שנתן מכבודו לבריותיו'. דיינו, דוקא מי ש'רואה' מלכים, אבל לא אם הוא רק יודע או 'מבין' שבעת עובר המלך? ואולי, למרות שכתוב לשון 'רואה', יכול להיות שזהו לאו דוקא אם רואה, אלא גם אם אתה רק יודע ומבין שהדבר כך. ממילא ה"ה גם בנ"ד, לגבי ברכת 'חכם הרזים', אולי מספיקה הידיעה.

אבל התשובה על כך היא, שדין זה הוא אך ורק לגבי הברכה הזאת, של הרואה מלך. כך כתוב במפורש בשערי תשובה [או"ח סי' רכ"ד סוף ס"ק ז]. הוא מביא כאן נידון, לגבי אם המלך נמצא באיזו ספינה קטנה ומכוסה. אמנם המלך נמצא באניה, אבל הוא מוסתר. אכן יודעים שהוא שם, אבל לא רואים אותו. אומר השערי תשובה, שאפשר לברך. והוא מביא לכך ראיה, מהא דרב ששת. כיון שאנו יודעים כי שם נמצא המלך, ממילא הוא יכול לברך. אולם הוא מסיים כך, דוקא בראייה זו על המלך, הדין כן. כיון שעיקר הברכה 'שחלק מכבודו'. וכן משמע שם בעובדא דרב ששת. אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות, שמברך על הראייה ולא על הידיעה. זהו דין מיוחד, אך ורק לגבי ראייה של מלכים. אבל לגבי הדברים האחרים, היכן שכתוב 'רואה', צריך לראות זאת ממש. ישנם עוד אחרונים שמדברים על הנושא הזה, עיי' פסקי תשובות שם דף תתק"ב עמוד שני.

בכל אופן, מה שמהרש"א אומר כאן, שצריך לראות את הצורות ואת הפרצופים של ששים ריבוא, הדבר קצת משונה בעיני. לא זכיתי להבין זאת. וכי הדבר עד כדי כך? בודאי שיש בכך טירחא גדולה, להסתובב בכל הששים ריבוא, ולראות את פרצופיהם. לכאורה הדבר אינו מובן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אמנם זאת לא ראייה ממש, אבל זאת ידיעה מוכחת, כי אכן ישנם כאן ששים ריבוא. אם אני אעמוד באמצע, בתוכם, הדבר לא טוב, כיון שאינני רואה אותם. אם לא עמדתי על גב מעלה בהר הבית, אלא אני נמצא באמצע, וכי הדבר מספיק? לא. אולם אם ישנה ידיעה שנמצאים כאן ששים ריבוא, אני רואה כמות עצומה של אנשים, אפילו שאינני סופר אותם אחד אחד, אלא שאני יודע לפי ידיעות חיצוניות, שיש כאן ששים ריבוא. כגון, לפי כמה המקום הזה מכיל. אבל אני צריך לראות אותם.

הרי גם ישנם אנשים נמוכים, ואם האדם עומד במקום גבוה, ודאי איננו רואה את האנשים הנמוכים, אבל הוא רואה את רובם, ורובם ככולם. אבל ראיתי אותם מן הקצה אל הקצה, לא שראיתי רק את חלקם, כגון אם חלק מהם מוסתרים, ולא ראיתי אותם. לכן זהו לשון הגמ', 'הרואה ששים ריבוא כאחד'.

תוספת ביאור בהבנת ברכת "חכם הרזים", פירוש מהרש"א בעניין "שיודע דעתם ופרצופיהם", ההבדל שבין האדם לבעלי-חיים.

מהרש"א [בגמ' שם] אומר כך, חכם הרזים, למאי דמסיק, דאין אוכלוסא פחות מששים ריבוא, יש בהם גם כן ששים ריבוא דעות מחולקין, והוא כלל כל הדעות, שעל כן ניתנה התורה לששים ריבוא במדבר, להיות התורה כלולה מכל דעה וחכמה, ואין להוסיף עליה. דהיינו, בהוה אמינא שלגמרא כתוב כי מי שרואה 'אוכלוסא', מברך 'חכם הרזים', אבל לא כתוב, כמה אנשים נמצאים שם? לכן באים ואומרים לנו במסקנא, כי אין אוכלוסא פחות מששים ריבוא. בהו"א הייתי חושב, כי 'אוכלוסא' אמנם היינו כמות עצומה, אבל אינני יודע כמה. אולי עשרת אלפים, אולי ריבוא אחד, או שתי רבבות. לא ידוע כמה, אך לא עד כדי כך. אבל בסוף מפורש, שאלו 'ששים ריבוא'. אם כן, מה שכתוב בהתחלה, 'שאין

שאלה מהקהל: אולי מהרש"א סובר כך? תשובת מרן שליט"א: אבל לא מצאנו דבר כזה. זהו גופא מה שאנו רוצים לומר. הדבר גם אינו מסתבר, כי קשה להגיע למצב הזה, לעבור על פני ששים ריבוא ולראות אותם. הניחא, אם אני נמצא במקום גבוה, ורואה את ראשיהם של הששים ריבוא, וגם בזה המציאות רחוקה, אבל הדבר יכול להיות, כמו שבן זומא ראה. אבל גם אם האדם עומד במקום גבוה, הרי אינו יכול לראות את פניהם. וכי הוא יצטרך לעבור בתוך הששים ריבוא, ולראות את כל פרצופיהם? לפי דבריו משמע, כי צריך לראות את השינוי שיש ביניהם. הדבר צריך עיון. זה אינו ברור. בכל אופן, אם נגיד שלא צריך לראות ממש, א"כ תהיה מכך ראייה לאלה האומרים, כי 'ראייה' זהו לאו דוקא.

שאלה מהקהל: אבל האדם, אינו רואה ממש את כל הששים ריבוא, הוא לא סופר אותם אחד אחד, אלא שהוא משער כי ישנו מספר כזה של אנשים?

תשובת מרן שליט"א: המדובר במקום שיודעים זאת בבירור. כגון מה שהיה בבית המקדש, שידעו זאת לפי מספר הכליות. כתוב [במסכת פסחים דף סד ע"ב] בעניין המעובין, כי הכהן גדול ספר את הכליות, וידעו שהיו שם לפחות 12 מליון אנשים. וז"ל הגמרא שם, פעם אחת, ביקש אגריפס המלך, ליתן עיניו באוכלוסי ישראל. אמר ליה לכהן גדול, תן עיניך בפסחים. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות, כפלים כיוצאי מצרים. חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה. ואין לך כל פסח ופסח, שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם. יצא החשבון, שהיו בקרבן פסח, יותר מ- 12 מליון איש. ה"ה בנ"ד, בן זומא היה על גב מעלה בהר הבית, ולכן הוא ידע זאת. הרי הם ידעו, כמה אנשים מכיל המקום הזה, כאשר עומדים שם צפופים. ידעו את השטח, וידעו כמה נכנסים בו.

דעותיהן דומות, ואין פרצופיהן דומים, חשבנו שהדבר קאי על כמות יותר מועטה.

אבל למאי דמסיק, שאין אוכלוסא פחות מששים ריבוא, א"כ זהו כבר חידוש יותר גדול, להגיד שישנן ששים ריבוא בני אדם, החלוקים בדעותיהם. זה חושב כך, וזה חושב אחרת. אמנם ישנם נושאים, שהאנשים שותפים בהם באותה הדעה. אבל בסה"כ, אין מישהו המתאים לשני, בכל פרט ופרט. לכן באופן כללי, כאשר מחלקים את כולם, זה יוצא ששים ריבוא דעות מחולקים, וזה כלל כל הדעות'.

ומסביר מהרש"א, כי לכן גם התורה ניתנה, לששים ריבוא מישראל. ומה שאמרו חז"ל, כל מה שמחדש כל חכם בדורו, מסיני הוא. כוונתו לגמ' במס' מגילה ודף יט ע"ב, וכן הוא בירושלמי מס' פאה פ"ב ה"ז. לכאורה 'מסיני' היינו, מהקב"ה, כמו 'משה קיבל תורה מסיני'. וזה לא מסתדר עם מה שכתב. אבל אומר מהרש"א, כי הפירוש הוא כך, לפי שזה הדבר כבר היה בדעת אחת מאותן ששים ריבוא שהיו בסיני, כי א"א שיהיה עוד דעה אחרת על ששים ריבוא. אם כן, הדבר מתאים. כשאני אומר 'ששים רבוא מסיני', לא הכוונה מהקב"ה, אלא הכוונה מאותם ששים ריבוא שהיו בהר סיני. [כנלע"ד בס"ד כוונת מהרש"א, אלא שקיצר כדרכו בקודש. אבל הדברים מדויקים מתוך דבריו עצמו].

בספר בן יהוידע [שם], כותב הגרי"ח כך, נ"ל בס"ד הא דנקיט תרתי, דעתן ופרצופיהם, למה אומרים גם את הדעה, וגם את הפרצוף? מפני שבאלו השתיים נבדל האדם מבעלי חיים. הא' בדעת והשכל, והב' מצד הפרצוף, שבני אדם אין פרצופיהם שוים, משא"כ בע"ח פרצופיהן דומין זל"ז, כל מין במינו. ההבדל בין בני אדם לבין בעלי חיים, הוא בשני הדברים. ראשית, בדעה. לבעלי חיים, אין להם שכל. כל מה שהם מבינים, זה רק מה שהקב"ה הטביע בהם לצרכיהם, אבל אין להם כוח

לפתח דברים שלא הוטבעו בהם מראשית בריאתם, הם אינם יכולים להוסיף הבנה וידיעה חדשה. וגם, מהבחינה החיצונית. אצל בעלי חיים, אין הבדל למשל בין הפרה הזאת לפרה הזאת, או בין החתולים, אלא כולם אותו הדבר. הכי הרבה, הם בצבעים אחרים. אבל מבנה פניהם, הוא אותו הדבר. אבל אצל הבני אדם, אין פרצופיהם שווים. לכן אנחנו מברכים את הקב"ה, 'ברוך חכם הרזים'.

אי נמי נ"ל בס"ד, תשמעו חידוש נוסף, נקיט הנך תרתי, מפני שבהם תלוי הנהגת האדם בעולם, ועל ידם מתקיים העולם. והיינו, בני אדם דעתם שוה, לא היו יכולים לעשות מיני עסק של מקח וממכר, והיו כולם אוהבים עסק אחד ומלאכה ומאכל אחד, וא"א להתנהג העולם בכך. כולם היו רוצים להיות נגרים, או סנדלרים, או סוחרים, א"כ העולם לא היה יכול להתקיים, כי מי ישלים את כל הפרטים האחרים? כך לגבי שינוי ההנהגה של אדם, לגבי הדעה, כי כל אחד אוהב מקצוע אחר. וכן בלתי שינוי הפרצופים, אין העולם מתקיים. שאם דומין זל"ז, היה ראובן בא על אשת שמעון, וכן להיפך. וראובן לוקח נחלת שמעון, וכן להיפך. וכן על זה הדרך. כל אחד אומר, השדה הזאת שייכת לי, מי אמר שאתה הבעלים? הרי אף אחד לא מבדיל מי הבעל הבית, כי כולם דומים האחד לחבירו. מאחר דאין ניכרים ואין מובדלים זה מזה. לכך נקיט הני תרתי באכלוסא, שהם ריבוי עם, כי ע"י שתיים אלה, מתקיים רבוי עם בזה בעולם. א"כ, הגרי"ח אומר לנו כאן שני הסברים, למה אומרים לנו גם 'דעתם', וגם 'פרצופיהם'. הפירוש הראשון, בגלל שבכך נבדל האדם מן הבעלי חיים. דבר שני, מפני שע"כ נהיה קיום לעולם.

אולי תעזרו לי אתם, להבין את דבריו. גם בעניין זה, לא זכיתי להבין את העניין. הרי ברכת 'ברוך חכם הרזים' היא על כך שאין דעתם דומה ואין פרצופיהם דומה זה לזה, א"כ

שערי יצחק – השיעור השבועי

ואמנם אמרתי בזה ליישב דברי הרמב"ם [בפרק י' מהל' ברכות הלכה י"א] שכתב, הרואה שש מאות אלף וכו', ואם ישראל הם ובארץ ישראל, אומר בא"י וכו' חכם הרזים. וכתב הכסף משנה, שלומד כן מדברי עולא, שאמר לעיל ע"א נקטינן אין אוכלסא בבבל. אלא שהקשה עליו, דהרי עובדא דר' חנינא דהכא היה בבבל. ולענ"ד נראה טעם החילוק בין ארץ ישראל לחוצה לארץ, לפי שאורא דארץ ישראל מחכים [בבא בתרא דף קנח ע"ב], ולכן מן הסתם יש במספר הזה כל הרזים. אבל בחו"ל שאין האור מחכים, אפילו במספר הזה אפשר שלא הושלם בהם כל הרזים, והיינו מן הסתם. אבל ר' חנינא הרי בירך על שני בני אדם, והיינו משום שהיה מכיר כן בפרצוף, ולכן אין חילוק בין א"י לחו"ל ע"כ.

ישנו סיפור ידוע, שהיו שני חכמים בשתי ארצות, שלא הכירו האחד את השני, מעולם הם לא נפגשו. הרב האחד, שלח את תלמידיו לארץ השנייה, ואותו החכם שבאותה ארץ שאל אותם, מי אתם? ומאיפה? ענו לו, אנחנו תלמידיו שלר"ב פלוני. אמר הרב, כן, ב"ה שמעתי עליו, על חכמתו וצידקותו, וממש הייתי שמח לראותו. אם לא זכיתי לראותו, לפחות ראיתי את תלמידיו. אמר אחד התלמידים, כבוד הרב, אנחנו יכולים לשמח אותך, כי יש לנו ציור שלו, מישהו צייר אותו. ענה הרב, אָה, ב"ה, לפחות נראה את הציור. הראו לו את הציור, והוא מסתכל, ונשתנו פניו. הוא לא רצה לומר להם מדוע, אבל הם לחצו עליו לומר. הוא שואל אותם, אתם בטוחים שזהו תואר פניו? ענו לו התלמידים, כן, צייר זאת צייר אומן, אחד שמבין בכך. הוא ישב מול הרב שעסק בענייניו, יושב ולומד, והצייר ישב ממולו וצייר אותו, הוא שירטט כל תג ותג מפניו. אמר להם, הרב הזה, הוא אדם מושחת. אני מבין בחכמת הפרצוף, ואני רואה כי הבך אדם הזה, לא יכול להיות שהוא צדיק. הם השתוממו, ולא הבינו זאת. כאשר הם סיימו

לא מדברים על המראה החיצוני, אלא רק על הדבר הפנימי. הרי אנו מדברים על 'דעה' ועל 'פרצוף', בכדי להסביר מה הקשר ביניהם. מהרש"א הסביר, כי ההבדל החיצוני בין הבני אדם, נובע מן ההבדלים הפנימיים שבהם. כפי שבשכל ובהבנה יש לאדם דעה אחרת מחבירו, כך גם הוא שונה מן הבחינה החיצונית. וא"כ העניין מובן.

ויותר עמוק מכך, הרי כידוע, יש את 'חכמת הפרצוף'. ישנם אנשים, המבינים לפי הכרת פניו של אדם, מה הם מדותיו. אינני מדבר על אדם גיבור, שאפשר להיווכח ממעשיו שהוא גיבור. אבל יש אפשרות להבחין באדם, רק לפי מראהו, שפניו כמו פני אריה. ושישנו אדם תמים, אשר פניו נראים למבינים כמו פני כבש. וכיוצא בזה. הכוונה היא על דבר, שקשה להבחין בו, שצריך חכמה גדולה לכך.

הצל"ח במסכת ברכות שם [ד"ה אנא נמי] כתב, נלע"ד דהא דמברכינן על שיתין רבוא ברכת 'חכם הרזים', היינו שמסתמא בכלל כולם נכללו כל מיני מחשבות חכמה ועצה. ואמנם לפעמים נמצא חכם גדול שהוא בדעתו הרחבה כולל הכל, אלא שבששים רבוא הוא מסתמא כן, אבל בפחות ממספר זה, אין זה מן הסתם, אבל הוא בצד האפשר. ואמנם להכיר את זה, צריך הרואה המכיר להיות ג"כ חכם גדול, להכיר זה ע"פ ראות עיניו בפרצוף פנים בחכמת הפרצוף. ולכן אמרו לעיל [ברכות שם ע"א] גבי אוכלסא, שאין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומה זה לזה. ולכאורה מה עניין פרצופיהן, לברכת חכם הרזים? ולפי מה שכתבתי, נכון הוא. שכל אחד, פרצוף פניו מעיד על מה שבליבו ודעתו במחשבתו, למי שהוא חכם להכיר בחכמת הפרצוף. ולכן אמרו הם לר' חנינא, חכימת כולי האי, להכיר בפרצוף שלהם. שוב מצאתי, שגם הרמב"ן במלחמות [דף מד ע"א מדפי הרי"ף] כתב כן והנאני.

למלאות את שליחותם, חזרו לרב שלהם וסיפרו לו, היינו פה והיינו שם, ועשינו כך וכך. הרב שואל אותם, והייתם בארץ ההיא? ואצל החכם ההוא? פתאום הוא הרגיש, כי ישנו משהו עם החכם הזה, דבר שמסתתר. התחיל הרב לשאול אותם על כך, אבל לא היה נעים להם לומר זאת, אולם הוא הכריח אותם, תגידו לי, אני חייב לדעת מה הוא אמר? ענו לו תלמידיו, הראנו לאותו רב את הציור שלך, והוא אמר כי זהו ציור של-אדם, ה' ירחם. אמר להם הרב, מה? כך הוא אמר? הוא אכן צודק בהחלט. התפלאו התלמידים, רחמנא ליצלן, כבוד הרב, רבינו הוא צדיק וקדוש. אמר להם הרב, תשמעו, למעשה זה לא כך, חס ושלום. אלא הפירוש הוא, כי זה מה שהייתי צריך להיות לפי הטבע, אבל אני מתגבר על יצר הרע. הרב ההוא ראה לפי הפנים, את התכונות האמיתיות שלי, אם לא הייתי עוסק בתורה ולומד מוסר, מה הייתי צריך להיות לולי זאת. אבל ח"ו, ברוך ה' שאני נקי וצדיק.

דרך אגב, ישנו כאן הרבה מוסר השכל. אומרים, כי ישנה קצת טעות, בסיפורים שמספרים על גדולי ישראל. למשל, על החפץ חיים, מספרים על כל הצידקות שלו וכו', אבל אף אחד לא מספר על הקשיים שהיו לו, כמה הפרעות היו לו. ישנו מישהו, שכאשר הח"ח היה מזכיר את שמו, הוא היה אומר 'ימח שמו וזכרו'. הוא היה אחד מן המשכילים בדורו, שכאשר הוא ראה את החפץ חיים, שהוא בחור כ"כ מוכשר, אותו משכיל ניסה לקלקל אותו. לכן תמיד, אפילו כשכבר היה זקן, בכל פעם שהזכירו את שמו, הח"ח היה מקלל את אותו אדם.

מספרים סיפורים על גדולי ישראל, חושבים כי הכל הלך להם בקלות, שהם 'קדושים מרחם', ושהיו מתמידים, ושהדבר היה קל להם, כי הם נמשכו ללימוד ולמצוות. אבל, לא יודעים על המלחמות הקשות שהיו להם.

כאן רואים דוגמא הפוכה, כי בעצם אותו הרב היה צריך להיות בדיוק ההיפך, לפי תכונותיו הטבעיות. אבל בפועל, הוא היה מישהו אחר לגמרי.

אם כן, זהו 'דעותיהם ופרצופותיהם'. דהיינו, שהפרצוף הוא לפי הדעה, לפי השרשים הפנימיים. ממילא אני מבין את הברכה, 'ברוך חכם הרזים'. מהרש"א הסביר לנו זאת, כדלעיל. אבל הבן יהודע בא ומסביר לנו, כי ישנן דעות וישנם פרצופים, והדבר מבדיל בין האדם לבע"ח, ושעי"כ אפשר לקיים את העולם בעסקים, בגלל שלא יהיו טעויות. אבל הרי הדבר אינו קשור, לנוסח הברכה, 'ברוך חכם הרזים'. וא"כ מדוע הגמ' מביאה זאת. לכאורה לדבריו הדבר אינו מובן. צ"ע.

תשובה מהשיעור שעבר לשאלה, מה העניין שבגמרא במסכת חגיגה ובמסכת שבת כתוב "עומד על גב מעלה בהר הבית".

דבר נוסף, שהשארנו בשאלה בשיעור הקודם. אמרנו כי ישנם חמש מקומות בש"ס, שכתבו לשון 'על גב מעלה בהר הבית'. בשלש מקומות, הדבר מובן. ובשני מקומות, הדבר אינו מובן. בסייעתא דשמיא, זכיתי למצוא תירוץ על שני המקומות הללו.

במסכת חגיגה [דף טו ע"א] כתוב כך, מעשה ברבי יהושע בן חנניה, שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, וראהו בן זומא, ולא עמד מלפניו. אמר לו, מאין ולאין בן זומא? מפרש רש"י, 'מאין' תבוא, 'ואין' ליבך טרוד. הוא ראה את בן זומא, שהוא שקוע במחשבות, מנותק מהעולם. ענה לו בן זומא. אמר לו צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים, ואין בין זה לזה אלא שלש אצבעות בלבד. שנאמר [בראשית א, ב'] ורוח אלהים מרחפת על פני המים, כיונה שמרחפת על בניה ואינה נוגעת. כלכולו היה כלכך שקוע, בעולמות העליונים. הרי כתוב בגמרא [שם דף יד ע"ב], כי בן זומא, 'הציץ ונפגע', כאשר הוא ירד לחדרי המרכבה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

העבדים שלו. כביכול אני מעל כולם, וכולם רק יעבדו בשבילי. אלא לומר, ברא כל אלו לשמשני, כדי שאהיה עוסק בתורה יומם ולילה, ולא אצטרך לעסוק בעסק הגשמי אני בעצמי. ועל כן, כמה אני מחוייב עתה להיזהר מן ביטול תורה ומן התרשלות. ולכן סיים, כמה יגיעות יגע אדם הראשון, זרע וחרש וכו', ואני עשה עמי הקב"ה חסד גדול יותר מאדה"ר, שאני מוצא הכל מוכן לפני. ולכך ודאי אני מחוייב הרבה להודרז בתורה. אם כן אדרבה, בן זומא שאמר 'ברוך שעשה כל אלה לשמשני', דהיינו ב"ה שאני יכול ללמוד תורה בלי טרדות, אזי הדבר מחייב אותי. אם יש לי כ"כ הרבה אנשים שעובדים בשבילי, זה תופר לי בגדים, וזה עובד באדמה, א"כ כמה הדבר מחייב אותי, להיות שקוע בלימוד תורה, כיון שאני מסודר בכל הדברים האחרים. לכן אני צריך להקדיש את עצמי להיות כמה שיותר ללימוד התורה.

חושבני א"כ, שהגמ' במס' חגיגה ובמס' ברכות, משלימים האחד את השני. גם רבי יהושע וגם בן זומא, היו באותו המעמד. רבי יהושע, שמע את בן זומא אומר, 'ברוך שברא כל אלה לשמשני'. הוא חשב לעצמו, מי יודע למה הוא מתכווין? וכעת הוא רואה אותו, שאינו עומד לפניו. א"כ, התחזק החשד בדעתו, כי כבר יש כאן 'שני עדים'. כנראה יש בו מחשבה אחרת. אבל כאשר ענה לו בן זומא, אז הוא הביין כי כוונתו היתה לשם שמים.

ממילא מובן, למה כתוב שהוא היה 'על גב מעלה בהר הבית', בכדי לקשר זאת עם הגמ' במס' ברכות, כיון שכנראה זה היה באותו המעמד.

שאלה מהקהל: אבל לכאורה, כיצד ישנם שש מאות אלף דעות ופירושים לתורה, הרי נאמר 'שבעים פנים לתורה? ותו לא?

שאלנו, מה הדבר קשור לכך שרבי יהושע היה 'על גב מעלה בהר הבית', וראה את בן זומא? בשלמא לגבי המעשה במס' ברכות, אמרנו כי הדבר מובן, כיון שהוא היה צריך לראות את כל הששים ריבוא, א"כ ע"י שהוא עלה 'על גב מעלה', הוא ראה את כולם. אבל כאן, במה הדבר קשור לעניין?

והנה מהרש"א שם מסביר כך, אקרא לכם זאת בקיצור, ומי שירצה יעיין בפנים, שחשב ר' יהושע שלא עמד בן זומא בפניו, בשביל שנתגאה, שאין ראוי לו לעמוד מפני ר' יהושע. דהיינו, רבי יהושע חשב, למה בן זומא אינו עומד מפני? תמיד הוא עמד, למה פתאום הוא החליט להישאר לשבת? מדוע כעת הוא לא קם לכבד אותי? כנראה, שהוא נהיה 'בעל גאווה', וכעת אינו צריך לעמוד מפני. ועל כן אמר לו לשון הזה, 'מאין ולאין בן זומא, שאין לאדם להתגאות, אבל יחשוב כי בריאתו שפלה 'מאין', מטפה סרוחה. 'מאין' היינו, תזכור מאיפה אתה. 'ולאין' היינו, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה. זהו 'מאין ולאין בן זומא'. אמר לו בן זומא, לא, אלא 'צופה הייתי', אל תחשוד בי שאני ח"ו בעל גאווה, אלא שהייתי טרוד בין מים העליונים למים התחתונים. לא הייתי בעולם הזה. אבל לא שח"ו נכנסה בליבי מחשבת גאווה.

אם נחזור למס' ברכות, תשימו לב, זהו אותו בן זומא, שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, ואמר 'ברוך חכם הרזים' ו'ברוך שברא כל אלה לשמשני'. לכאורה, גם כאן היינו חושבים, שישנה כאן גאווה. כביכול, כל העולם משרתים אותי.

הבן יהודע עומד על כך בהמשך הדיבור שם, וכותב כך, מה שבירך בן זומא 'ברוך שברא כל אלה לשמשני', אין דברים אלו של-יִהְיֶה ח"ו, אלא כדי לעורר מוסר בלבבו. מה שבן זומא אמר 'ברוך שברא כל אלה לשמשני', זה לא שהוא מתגאה ח"ו, כי כולם צריכים להיות

תשובת מרן שליט"א: 'ששים ריבוא דעות' היינו, שכל אחד מ'ישראל', גם מי שנמצא בדור שלנו, זכתה נשמתו להיות בהר סיני, לקבל מאותם הששים ריבוא. ולגבי מה שאתה שואל, כי ישנם 'שבעים פנים לתורה', שא"כ לכאורה זה הרבה פחות, התשובה היא כדלקמן. ראשית, מצאתי שכתוב כך, 'שבעים פנים לתורה', ואמרי לה 'שבעים אלף פנים לתורה'. אבל עדיין, המספר הזה אינו מגיע לששים ריבוא. א"כ לכאורה כיצד זה יתקשר לששים ריבוא? לכן צריך לדעת, מה שאומר החיד"א בספר שומר הברית על ספר חסידים, כי כאשר מדברים על 'שבעים פנים לתורה', המדובר על פירושי התורה, אשר מתחברים ומתקשרים האחד עם השני. אבל לפעמים ישנם פירושים שהפירוש הוא עניין בפני עצמו. דהיינו, לפעמים אתה מפרש איזה פסוק, בלי קשר לעניין שמדובר עליו, בלי קשר לנושא. כגון, אם מדובר בפסוק על פרעה, ואתה מדבר עליו לגבי ימות המשיח. פירושים כאלה, שאינם מתקשרים עם כל עניין הפרשה, ישנם הרבה יותר משבעים פנים.

הרי ישנו מושג, דרש דרש ויקרא י"א, ט"ז, חצי התורה. זה בפרשה שקראנו השבת. 'דרש דרש משה והנה שורף', זהו 'חצי התורה בתיבות', כמבואר בגמ' קידושין דף ל' ע"א. אבל מובא במדרש פינחס, כי יש כאן רמז, 'דרש דרש, חצי התורה'. דהיינו, אפשר לדרוש אפילו את הסיפא של פסוק, בלי קשר לרישא של פסוק. כלומר, אם ישנו איזה רעיון, אפילו שאינו קשור לעניין, 'חצי התורה', 'דרש דרש'. ממילא, פירושים שאינם מתחברים באופן כללי, ישנם הרבה יותר מ'שבעים פנים'.

שאלה מהקהל: ופירושים כאלה, ישנם רק שש מאות אלף?

תשובת מרן שליט"א: כן. עד שש מאות אלף. ואם ישנם יותר, פירושו שהדבר מתחבר ומתקשר עם פירוש אחר. זה כמו שיש 'שבעים

לשון', פירושו 'שבעים' שהם יסודיים, ואילו האחרים, הם פרטים הנכללים באותם השבעים. נחזור לעניין הקודם, לגבי מה ששאלנו בעבר על הגמרא במס' שבת ודף קטו ע"א, כי גם שם לא מובן לכאורה, למה כתוב 'על גב מעלה?' הרי כתוב בגמ' כך, 'מעשה באבא חלפתא, שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריא, ומצאו שהי' יושב על שלחנו של (יוחנן הנזוף), ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו. אמר לו, זכור אני ברבן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום. ואמר לבנאי, שקעהו תחת הנדבך. לא מובן, מה היו צריכים לספר לנו, ש'היה עומד על גב מעלה בהר הבית?' לכאורה מה הקשר?

בעניין זה, התירוץ שיש לי על כך הוא, שישנה כאן גירסא אחרת. ראיתי בתוספתא, וגם בירושלמי, לא כתוב 'על גב מעלה בהר הבית', אלא כתוב 'על גב בניין בהר הבית'. ולפי זה מובן למה כתוב אח"כ, שאמר לו 'שקעהו תחת הנדבך'. לפי הגירסא הזאת, הדבר אינו מתקשר עם יתר הדברים האחרים.

דברי מרן שליט"א בשבט ספר "קידושים והבדלות", שיצ"ל השבוע במהדורא חדשה, ע"י מכון פעולת צדיק.

ישנם כמה דברים חדשים, שזכינו להם ב"ה בזמן האחרון.

ראשית, לגבי הספר 'קידושים והבדלות', זאת מהדורא חדשה שיצאה לאור לפני שבוע. אתם מכירים את הספר הזה, זהו ספר ישן, שכבר נדפס כמדומני בכעשרים מהדורות. אבל עכשיו, ידידנו הרב ניר טיירי הי"ו, מנכ"ל פעו"צ, הנמצא עמנו כאן ונחבא אל הכלים, כדרכו בקודש. הוא יזם זאת, להוציא את הספר במהדורא חדשה, ו'פנים חדשות באו לכאן'. יישר חיליה לאורייתא, וירבו כמותו בישראל. גם הפאר החיצוני, וגם הפאר הפנימי. דהיינו,

אכן מעולה. גם הבדיקה הקודמת, וגם הבדיקה בעת.

כל מיני התבלין והקליות הללו, הם כשרים לפסח למהדרין מן המהדרין, ללא חשש חוזר וניעור. המוצרים משוקים ע"י 'אוצר ספרי תימן', מהעיר ירושלים ת"ו, בניהולו של ידידנו הרב שמעון הי"ו, אשר פעל ועמד בכל ענייני הכשרות, ירבו כמותו בישראל. המוצרים הם ממש לעילא לעילא, מכל הבחינות.

דברים בשבח אגדתא דפסחא "עדת קדושים", שיצ"ל השנה ע"י ארגון אור ההלכה. הערות על כמה מהתמונות שבהגדה, מהו נוסח ק"ק תימן, ומעלת נוסח בלדי העתיק והקדום.

דבר שלישי, זה ה'אגדתא דפסחא – עדת קדושים'. גם ספר זה, יצא לאור בס"ד השבוע. זהו פרי עמלו של ידידנו הרב מאיר ליאור לוי שליט"א, מהעיר ירושלים ת"ו, וכדרכו בקודש, את הכל הוא עושה בתמונות, כמו הספר 'אור ההלכה', בכדי לראות בדיוק את ההלכה למעשה. ואכן, לא בא כבושם הזה במחנה העברים.

לצערינו, קשה לדור שלנו להבין, מה היא ההסיבה? ובעבר אפילו בעדות אחרות, לא ידעו מה זאת הסיבה? כאן בהגדה, ישנה תמונה של הסיבה. חושבני כי זאת הפעם הראשונה, שהם יבינו מה זאת הסיבה. הרי כתוב, כי הסיבה היינו, שיושבים על המטות, נשענים על כרים וכסתות. אבל לצערינו, הם לא יודעים מה זאת הסיבה. ישנן כאן תמונות בכמה מקומות, כגון בדף מ"ד. זה לא שחייבים להסב כך, לא לכל אחד ישנה את האפשרות להסב על ספה או מטה, ומצד הדין מספיק שהוא מיסב על צד שמאל. כגון על משענת של כסא. כתוב בגמ' מסכת פסחים [דף ק"ח ע"א] ובפוסקים, כי בשעת הדוחק, אפילו אם האדם מיסב על ברכי חבירו, יצא יד"ח. העיקר הוא, שיסב על צד שמאל.

זאת מהדורא ממש חדשה, לא ע"י צילום, כפי שהיו המהדורות הקודמות. ממילא, ברוך ה', כל הטעיות תוקנו, ונוספו עוד הרבה מעלות, הורידו את השוואים הנחים, והוספתי גם הרבה הערות בספר. ובכדי לדעת, מה חדש ומה ישן, ההערות החדשות מודפסות בכתב רש"י. אמנם לא הכל, אבל הרוב כך, מה שאפשר ושמתאים. בכדי להבליט, למי שירצה לדעת, מה נתחדש במהדורא זו. לכן הדבר נדפס, בכתב רש"י. ובסוף הספר, הוספנו את הלכות הקידוש. זאת תורה מפוארה, בכלי מפואר. הרב ניר הי"ו, הגיה זאת בצורה יסודית ומדוייקת ממש, וב"ה זכינו לדבר מושלם וטוב. ועוד מעלות שמוזכרות בהקדמה הנוספת שם לרגל המהדורא החדשה.

דברים בשבח מיני תבלין וקטניות הכשרים לפסח ללא חשש 'חוזר וניעור', חוואיג ללא ציפורן, וחילבה שנבררה ארבע פעמים קודם טחינתה.

דבר שני, הוא לגבי מה שדיברנו מקודם, בעניין של מיני תבלין וקליות לפסח. ידידנו הרב שמעון יצחקי יצ"ו, מהעיר ירושלים ת"ו, הוא המפיץ אותם. וכפי שאמרנו, השנה עשו באופן מיוחד, שהמחמיר או מי שרוצה להחמיר על עצמו בעניין הציפורן, ישנו חוואיג גם ללא ציפורן, והדבר מודגש ובלט ע"י מדבקה מלמעלה, ללא ציפורן.

כמו כן, ישנה 'חילבה טחונה'. אולי ישנם כאלה, אשר ירצו לבדוק את החילבה בעצמם, ולטחון לבד. אשריהם ישראל. אבל צריכים לדעת, כי בדקו את החילבה הזאת ארבע פעמים, אנשים בני תורה, ובררו זאת בשיטת בדיקה 'נוסח תימני'. דהיינו, לאחר שהחילבה כבר נבררה, מכניסים למשל ארבעה גרגרי חטה, וכעת תבדוק ונראה כמה תמצא. אם הוא מוצא את ארבעת גרגרי החטה, סימן שהבדיקה טובה. הוא הרי אינו יודע, כמה גרגרי חטה שמו לו? האם עשרים, או חמש? ממילא, אם הכניסו ארבעה, והוא מוציא ארבעה, סימן שהבדיקה

אבל ההסיבה המשובחת והמעולה, הידרך חירות' הרגילה היא, שהאדם יושב על המטה או על הספה עם כריות, והרגליים מקופלות על המטה. כמו שאומרים אצלנו, 'יתרבע'. ישנו סגנון, אומרים לפעמים, 'יתרבע גימל'. גימ"ל היינו גאווה. כלומר, ישנם אנשים אשר יושבים עם רגל מורמת. אחת מורמת, ואחת שוכבת על המטה, ועיי"כ יש לו צורה שלאות גימ"ל. צורת הראש, הגוף, והרגל הפתוחה. זאת דרך גאווה. אנשים הלועסים קאת, הם יושבים כך בשכיבה כזאת, וזאת הצורה האמיתית של הסיבה, ולא כפי שישנם כאלה אשר לצערינו לא הבינו מה זאת הסיבה, כיון שעניין זה לא נהוג אצלם להלכה למעשה, ממילא הם לא הבינו כי זאת היא צורת האכילה הנוחה. ועיין מה שכתבתי וצינתי בס"ד בש"ע המקוצר סי' צ' אות ט"ז, ותבין יותר.

בנוסף, הוא מראה כאן את כל פרטים ליל הסדר, להלכה למעשה, בכל פרט ופרט. ותדעו לכם, הוא השקיע המון בספר הזה. הרבה תמונות הוא עשה, והחזרנו אותו פעם ועוד פעם, 'זה לא טוב', 'כאן עלולים לטעות', 'הדבר אינו מדוייק' וכו'. הוא השקיע הרבה, בכדי שהתמונות יהיו מושלמות מובנות ומדוייקות, ושלא תהיה שום שגיאה. לדוגמא, אפילו בתמונות מאחור היה שלט, עם המלים 'זנפוצותינו פנס מירכתי ארץ'. אמרתי לו, תשמע, השלט הזה אינו בנוסח שלנו, אצלנו אומרים 'פנוס', ולא 'פנס'. עלדרך שנאמר ואסתר ד', ט"ז 'לך פנוס את כל היהודים'. לכאורה, מה זה משנה? זהו רק שלט מאחורה? אבל לא, כאן צריך להיות הדבר חלק, למהדרין מן המהדרין.

שאלה מהקהל: צריך להיות עם טליתות בכל ליל הסדר, כפי שמופיע כאן? תשובת מרן שליט"א: לא כולם נוהגים זאת. אנחנו וכן רבים נוהגים להיות עם טליתות, כי זה יותר מכובד ומקודש. אבל בזמנינו לפחות שיהיה עם חליפה.

הערה מהקהל: גם לגבי צורת האכילה, שהיא עם שלוש אצבעות, בדף מ"ז. תשובת מרן שליט"א: יפה. לצערינו הרבה אנשים לא יודעים, כיצד מחזיקים ואיך אוכלים את הכרפס, וכן מצה, מרור וכו'. מדת דרך ארץ היא, שמחזיקים זאת שלוש אצבעות. וגם אנשים האוכלים עם כפית, צריך לאכול בעדינות. צריך ללמד זאת. לכן אבותינו היו מרגילים, שבעל-הבית מראה לכולם את הכרפס, שהוא הדבר הראשון שאוכלים, כיצד להחזיק זאת בשלוש אצבעות, ולא עם כל היד, כדי שהדבר לא ייראה כמו גרגרנות, אא"כ ישנו הכרח לכך.

אבל דרך אגב, יש לי כמה הערות קטנות. ראשית, לגבי עירובי תבשילין. תתארו לעצמכם, כמה דברים מעיקרא לא שמו לב אליהם, ורק אח"כ הדבר תוקן. כגון, בהתחלה הוא עשה תמונה עם לחמניה, אבל הרי זה פסח, וצריך שתהיה מצה. עד ששמו לב, כי זהו חמץ. וזאת בגלל, שהדבר שייך בפסח רק בחו"ל. ואז החליפו את התמונה, ושמו מצה. אבל עדיין היה ראוי, שלא תהיה חצי מצה, אלא מצה שלימה. כיון שמובא בספרים, שישנו עניין להשתמש בכך בסעודות שבת, בתורת לחם משנה. לכן, עדיף שהמצה תהיה שלימה.

שאלה מהקהל: אבל הרי אנו בוצעים על מצה ומחצה בכל ימי הפסח, גם בשבת, כיון שדרכו של-עני בפרוסה?

תשובת מרן שליט"א: אבל הדבר אינו מתאים לעירובי תבשילין, צריך להיות מצה שלימה, 'כי היכי דלתעביד בה מצוה אחריתי'. אמנם ברור וידוע שהדבר אינו מעכב, אלא זהו עניין של-הידור, להשתמש בכך ללחם משנה. לכן משמע, כי עדיף שהפת תהיה שלימה, שהדבר יהיה מכובד. [אפשר להוסיף, כי כפי שפסק מרן שליט"א, בכל מקרה צריך שתהיה המצה שלימה, ורק קודם לברכת המוציא לבצוע אותה, ולא לקחת מצה שהיא כבר בצועה. הערת העורך. נכון מאד. יב"ן].

שערי יצחק – השיעור השבועי

[בסוף דף מ"ח, שם כתוב כי אם העלים חתוכים וקטנים, אין חוששים ומחזיקים אותם בראשי חמשת האצבעות].

שאלה מהקהל: גם לגבי התפיסה של העלים הקטנים, האם לא צריך כי חמש האצבעות תהיינה כלפי מעלה? זכורני כי כך הזקנים היו אוכלים.

תשובת מרן שליט"א: נכון, עדיף שיהיה כך, זה יותר עדין, וגם שהכרפס יהיה מכווץ ומקופל בבת אחת.

דבר נוסף, בכדי שלא תהיה טעות בעניין הכורך, רצוי ג"כ לתקן במהדורא הבאה. בדף צ"א, רואים שם כיצד כורכים את המצה והמרור ביחד. הרי המצה, צריכה להיות בתוך המרור. א"כ הוא מראה את השלב הראשון, ונראה בתמונה כי יש כאן שתי חתיכות של מצה. כנראה הוא לקח מצה, וקיפל אותה לשתיים, לכן זה נראה כשני חתיכות של מצה. אבל אין עניין כזה, שהדבר יהיה כך בדוקא. זה יכול להיות גם חתיכה אחת. כנראה הוא רצה לכווץ את המצה, לכן הוא קיפל זאת לשתיים.

מישהו פנה אליו ושאל אותו, למה לא כתוב בשער, שזהו 'נוסח בלדי'? הרב מאיר לוי יצ"ו מספר, כי כך מישהו שאל אותו, למה כתוב כי ההגדה היא 'בנוסח ק"ק תימן'? תכתוב שזהו 'נוסח בלדי'? ענה לו הרב מאיר, מה אתה רוצה? תסתכל בכל ההגדות הקודמות שבהוצאת מכוון פעולת צדיק, לא כתוב שזהו 'נוסח בלדי', אלא על פי מהרי"ץ זיע"א. הרי מהרי"ץ כתב בהקדמה לאגדתא דפסחא שלו, שהוא מבקש מכולם, להגיה את המהדורא קמא ולתקנה. א"כ, אנחנו עושים לפי מהרי"ץ. זהו נוסח ק"ק תימן, לפני שחלו כל השינויים.

אבל צריכים לדעת, כי למעשה, הרבה תימנים אפילו נוסח שאמי, נוהגים בלי להסדר כמו נוסח בלדי. שמעתי זאת מרבים. למשל, ישנו מישהו תלמיד חכם בשכונתנו, אשר אמר לי, אפילו שאנחנו נוהגים בנוסח שאמי, אבל בליל

כמו-כן, לגבי התמונה של צורת הכרפס. האמת היא, שכיון שלא הראו לי את הספר בהתחלה עם תמונות צבעוניות, כמו שזה נדפס בסוף, א"כ אולי לא ראיתי כל כך ברור, כי קשה להבחין בזאת. כאשר זה צבעוני, הדבר בולט ביותר. פה בהגדה בדף מ"ז, בתמונה שהוא מחזיק את הכרפס, דהיינו הבקדנוס, הפטרוזיליה, הדבר נראה כאילו הוא מחזיק איזה פרח. זה לא צריך להיות כך, אלא הדבר צריך להיות יותר מכווץ. למעשה, הוא עשה את עצמו, כאילו הוא אוכל. הרי את התמונות הללו, עשו מפני חודש. אם כן, הדבר לא מתאים. עדיף לקפל את הכרפס בתוך האצבעות, ושיראו רק קצת ממנו. ולא כפי שהדבר נראה כאן, כמו פרח. או כאילו מחזיק בשמים להריחוגם לגבי צורת האכילה, אין צורך שהדבר יהיה בצורה כזאת מגושמת, וכ"כ גדול, אלא הדבר צריך להיות בצורה מקופלת. כמרכן באכילת מרור, דהיינו החסא, לא ראוי כל-כך גדול ומגושם.

בדף מ"ה, בתמונה השנייה, הכלי לנטילת ידיים באויר, ורצוי להיות מונח על משהו, כמו שיש מקפידים, כדי להבדיל בין זה לבין אבילות ח"ו, וכמו שציינתי בש"ע המקוצר.

החרוסת במרור וכו' נראית בתמונה קשה, והוא גורר אותה מן הצד, במקום לטבל בתוכה. היא צריכה להיות רכה, שהרי לפני הטיבול בכרפס, מוסיפים בתוכה יין ומערבבים, כדי שתהיה משקה, וכמו שהסברתי בשו"ת עולת יצחק חלק א'. כי לכן אנחנו נוטלים ידיים גם אז בברכה, כדין כל דבר שטיבולו במשקה, לפי שיטתנו כגאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א.

בדף מ', תמונת כיסוי השלחן, צריכה להיות לפני מסירת הכוס, כי איך בעל הבית שקיבל כבר לידו את הכוס, הוא מכסה בעצמו את השלחן. או שאחרים מבני הבית יכסו.

פסח, אבא שלי היה מוציא את התפילין. כמר כן, הרבה מברכים על כל כוס וכוס, אפילו שהם נוסח שאמי. אמנם, ישנם רבים, אשר השתנו כאן בארץ ישראל. תדעו לכם, הרבה אנשים שהם שאמי, היו מברכים אפילו בכל פעם שהם נכנסים לסוכה. אבל הדור החדש, כבר שינו הרבה דברים, מחוסר ידיעה וכדומה.

בעל תשובה תימני אחד, צלצל אחד לפני חודש או חודשיים, ואמר לי כך. תראה כבי' הרב, אני חזרתי בתשובה, והתחלתי לבדוק מה אני? שאמי או בלדי? הוא בירר אצל משפחתו, ונמצא שהסבא שלו מצד האב, היה שאמי. וגם הסבא שלו מצד האם, היה שאמי. ואני רוצה להיות בלדי. מה אני יעשה? אמרתי לו, טוב, אם הסבים שלך נהגו שאמי, אתה ג"כ יכול להיות כך. אבל, תדע כי הסבא שלסבא שלך, היה בלדי, א"כ אין לך שום בעיה להיות בלדי. אבל הוא ממשיך ואומר לי, שאלתי רב אחד, והוא אמר לי כך, אמנם הבלדי אומרים שמנהגם הוא כפי נוסח הקדמונים, אנשי כנסת הגדולה, אבל הרי בסידור של רב סעדיה גאון, ובסידור של רב עמרם גאון, אשר היו עוד מלפני הרמב"ם, הנוסח שלהם אינו נוסח בלדי? עניתי לו על זאת כך. ראשית, הרבה דברים בסידור שלרס"ג, הם כפי נוסח בלדי. כגון, הרי יש שם את 'קדיש דעתיד', וכן זימלוד מלכותיה, וכדומה. הרבה דברים הנמצאים בסידורי הגאונים, הם דוקא כמו נוסח בלדי. אבל אגיד לך דבר נוסף, אתה אינך יכול להיות בטוח, באיזה נוסח התפלל רס"ג, או רב עמרם גאון. והסיבה היא, כי אם תיקח לדוגמא את רב עמרם גאון, ישנם שבעה כתבייד של סידורו, וכל כתבייד הוא לפי הארץ שבו הוא נכתב. אם כתבו אותו בצרפת, הוא כמו הנוסח של צרפתים. ואם כתבו זאת באיטליה, הוא כמו נוסח האיטליינים. אם כן, מה כתב רב סעדיה גאון בעצמו? אינך יודע. הרי כאשר אנשים מעתיקים סידור, זה אינו כפי שמעתיקים משנה ושאר ספרים. הסידור, זהו ספר שימושי. בכל ארץ שהעתיקו בו את הסידור במשך הדורות,

שינו אותו לפי הארץ שלהם. א"כ בעצם אינך יכול לדעת, מה כתבו הגאונים? כי אלה אשר כתבו את הסידור, עשו זאת בכדי שהוא יהיה שימושי. ממילא, ההעתקות שלסידור, אינן מציגות בצורה נאמנה, את מה שאכן כתב המחבר, אלא את מי שכתב את הכת"י בנוסח שלו. רק הרמב"ם, אנו בטוחים מה הוא כתב, כי יש חתימה ואישור שלו שהוא מוגה מספרו. פשוט רציתי להסביר לו, בכדי שיבין זאת, ושלא תהיה לו טעות.

אבל בעצם, טמון כאן יותר מכך. הרי הנוסח שלתימנים, הוא מתאים לנוסח שלרמב"ם. ולכאורה הדבר אינו מובן. איך הנוסח של רמב"ם הספרדי, אינו מתאים לספרדים. הדבר לא היה בנוסח מצרים לפני זמנו שלרמב"ם, ולא לאחר זמנו. אפילו הבן שלו, בספר המספיק לעובדי ה', כותב נוסחאות אחרות. לכן אני אומר, כי יכול להיות שצודקים אלה האומרים, שהרמב"ם לקח את הנוסח שלו מן התימנים. עכ"פ באופן כללי. הדבר מסתבר, כי אם הרמב"ם הביא נוסח תפילות, אשר אינו קיים בעדות האחרות, כנראה שלרמב"ם היה נראה כך לפי כל ההוכחות, והוא השווה זאת עם נוסח התימנים, וקיבל זאת מהם. כך הדבר מקובל אצל כמה ת"ח, ושמעתי זאת בעצמי מפי קרובי הר"ר שלמה קרוואני ז"ל. הוא אמר לי, כן, אנחנו שמענו זאת. אמרתי לו, אולי לקחת זאת מאיזה ספר? ענה לי, לא, אני שמעתי זאת במו אזני. הייתי בעיר צנעא, ושמעתי כי ישנה מסורת מדורי דורות, שהרמב"ם כתב את הנוסח שלו, לפי מה שלקח מיהודי תימן.

לכן גם מובן, מדוע להרמב"ם בפירוש המשניות, ישנם נוסחאות אחרות, ופתאום בחיבורו משנת, יש לו נוסח אחר? אשר אינו מתאים לשום עדה? על כרחיך, שהרמב"ם סבר, כי הנוסח שלתימנים, הוא הנוסח העתיק והמקורי ביותר, אפילו ממה שיש בסידורו של רס"ג. ולכן הוא סמך על כך, וקבע את הנוסח

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובכך הם המשיכו את המנהגים המקוריים. כל משפחה, המשיכה את המסורת. לכן הדבר נשאר בלידהסדר, כיון שהנהגת לילהסדר נעשתה על פי זה.

לכן, אגדתא דפסחא עדת קדושים, זהו אכן נוסח ק"ק תימן, למי שמחפש את האמת, ואת המקורות.

מכתב למרן שליט"א בעניין חשיבות ה"שיעור השבועי", ובקשה מהכותב.

רק עוד דבר נוסף אחד קטן. קיבלתי מכתב חשוב, הנוגע לדברים דלעיל, וברצוני להקריא לכם אותו. זהו מכתב שקיבלתי לפני כמה שבועות, אולם לא הספקתי להביא זאת בפניכם. [לטובת הכלל, המכתב מובא כאן בשלימותו. דהיינו השלמנו את הקטעים בדברי שבח שדולגו בשיעור כמובן העורך].

לק"י, ג' אדר ב' התשע"ד, לכבוד מו"ר עטרת ראשינו הרב הגאון יצחק רצאבי שליט"א. לא איש דברים אנכי, אך בכל זאת ברצוני לפתוח בדברי הודאה לה' יתברך, שזיכנו למורה דרך כמו מו"ר, שעומד בפרץ כנגד כל השינויים שחדרו למסורתנו, מעמיד וזוקף בגדולה את עדתנו על רגליה כקדם, ומדריכנו בדרך הסלולה.

אין אני סבור, כי יש לי הזכות לפנות לכבודו בנושאים כה חשובים, אך היעזתי לכתוב את שעל לבבי, ולפנות לרב בבקשה חשובה לדעתי.

בכל מוצאי שבת מתקיים השיעור השבועי של-מו"ר. כידוע השיעור הוא שיעור למדני מאד, מעמיק ומשכיל לאין שיעור. הרבה בעלי בתים מעדתנו הקדושה, מחכים מאד למוצא פיו של-מו"ר. אנחנו בעלי בתים רובינו איננו מונחים בהלכה במסורת ק"ק תימן, מפאת הזמן הקצר ללימוד התורה הקדושה, ומפאת חוסר המקורות לידיעת מסורת אבותינו על בוריה.

הזה בחיבורו, כיון שהיה נראה לו כי זהו הנוסח האמיתי מזמן אנשי כנה"ג. במלים אחרות יוצא, כי בעצם זהו נוסח ק"ק תימן מדורי דורות, עכ"פ בשרשים וביסודות שלו.

אבל הוסיף ואמר לי אותו בעלת-שובה, אני אגיד לך את האמת, למה אני בעצמי רוצה להיות בלדי. הסיבה היא, כי אני חושב, שבעוד עשרים שנה לא יהיו תימנים, אלא רק נוסח בלדי. למה? כי הרבה שאמי, כבר מתפללים בחומשים ובסידורים של-ספרדים, איש מצליח, ו'חזון עובדיה' וכדומה, ביטלו את התרגום, ועוד. לכן אני חושב, כי לא ישארו בסוף תימנים שאמי. ובגלל שאני רוצה להיות 'תימני', וכן צאצאי אחרי, אזי הדבר יכול להיות רק אם אהיה נוסח בלדי.

הערה מהקהל: דבר זה צריך לזעזע אותם. תשובת מרן שליט"א: תקוותי שיתעוררו מבעוד מועד. כל זמן שעוד אפשר לתקן.

אני אומר זאת, בכדי לקחת את הדבר לתשומת לב. כל אלה שהם בנוסח שאמי, שהם קצת משתנים, ועושים דברים אחרים, בסוף הם עזבו גם את מה שאבותיהם נהגו. בסופו של דבר, הם בעצמם צריכים לחזק את השרשים. כי ע"י שמתפשרים, כבר הולכים בסוף לנוסח של-ספרדים. צריכים לחזק את הגדרות. ובכל אופן, לגבי לילהסדר, גם בעבר הרבה נוסח שאמי נוהגים היו כמו נוסח בלדי. למשל, הסבתא, שעורכת את השלחן בליילהסדר, היא אינה יודעת מה זה 'מי מלח'. היא לא מכירה זאת. היא יודעת שמטבילים בחרוסת, דהיינו דופה. זה מה שהיא שמעה ויודעת, ותו לא. כמרכן ההלל בקירוי, לא תמצאו בית תימני, שלא אומרים בליילהסדר את ההלל בקירוי. כולם, אפילו השרעבים, אומרים אז את ההלל בקירוי. כי בליילהסדר, לא התפללו בבתי כנסת, ולא היה מי שיגיד להם תעשו כך או אחרת, לכן כל אחד עשה כפי מה שעשו אבותיו, נשארו כפי שהם נהגו מדורי דורות,

סבור אני, כי רבים מחכים לשמוע את מו"ר, ונשמח גם להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד את דברי מו"ר בנושא ההלכה והמסורת על פי עדתנו בדרך הפשוטה, ז"א הלכות ומנהגים מענייני דיומא, שו"ת, מעשה אבותינו ודרכם בקודש וכו'.

תימנים רבים, נערים וזקנים, לא יודעים מסורת אבות. גם זקנים. היום רואים אנשים עם זקן לבן, וזהו כבר דור אחר. לפעמים אני רואה תימנים זקנים, ואני מתפלא. אני נזכר בזקנים שלפעם, ולא מבין כיצד הדבר יכול להיות? פתאום זה נשמע לי משונה, כיצד ישנו זקן שהוא עילג כזה? אלו אינם הזקנים שאני מכיר. איך זה יכול להיות? אין ברירה אלא להאמין, כי אכן הדור כבר השתנה, ואלו זקנים אחרים. הם לא הזקנים הראשונים, אלא זקנים אחרונים... איך הדבר יכול להיות? אבל זאת המציאות. כבר היגענו למצב כזה.

הוא מוסיף כך, נערים וזקנים לא יודעים מסורת אבות, אני שומע ממהם על כל דבר ודבר כי הם אינם מחזיקים במסורת אבותינו, נטילת ידיים, סדר קדימה בברכות, דיני תפילה, ובכלל שאר מנהגים. הכל מעורבב. לא יודעים בין ימינם לשמאלם.

רבים מהם, שומעים מסורת קלוקלת בשיעורים והרצאות של רבנים שונים שאינם מעדתנו. הם שומעים שיעורי תורה, מרבנים אשכנזים או ספרדים. אמנם לשמחתנו, ישנם רבנים ספרדים ואשכנזים, אשר מסתכלים בשלחן ערוך המקוצר, ומלמדים לפי מה שכתוב שם. אבל ישנם כאלה, שלא עושים כן. וגם אלה שלומדים, רק חלקם הם יודעים, ואינם יכולים לדעת כל פרט ופרט. ואותם מחזקים השיעורים של רבנים תימנים, שאינם דבוקים במסורת שלנו. זה כבר מתוכנו, לצערינו. ישנם רבנים תימנים, אשר חצבו להם בורות נשברים, והרבנים התימנים הללו מחזקים אותם, וממילא גם הם מקלקלים.

הוא אומר כך, על כן לעניות דעתי, ישנה חזית הפרוצה, המסוגלת לקלוקל מסורתנו. והלחימה למנעה היא על אותו המשקל, שילוב יותר ענייני דיומא והלכה למעשה בשיעור השבועי של מו"ר, שיחזק את כל עדתינו, לא רק את האברכים ותלמידי הישיבות. הוא רוצה, שנדבר בשיעורים הלכות למעשה. הוא שואל, למה השיעור שלנו הוא רק לאברכים ותלמידי ישיבות? למה זהו שיעור למדני ובפלפול? בקושיות ובתירוצים? אנחנו רוצים לשמוע דברים, להלכה למעשה. מה גם כי השיעור מתפרסם ברבים, וניתן לשמוע ולהשמיע את מוצא פיו של מו"ר בשידורים חוזרים ב"ה. אודה לרב אם יבחנו דברי, לי נראה כי הצורך גדול.

אסיים בברכה לרב, יברך ה' מעשי ידיך, יאריך ימך בטוב ושנותיך בנעימים, ויקיים בך מקרא שכתוב "והיה כעץ שתול על פלגי מים, אשר פרו יתן בעתו, ועלהו לא יבול, וכל אשר יעשה יצליח", אבי"ר. על החתום נאור סירי. ה' ישמרהו ויחיהו.

חושבני, כי טוב שהוא מעיר על נושא זה. אולם מאידך, איני יכול לדבר ולפרט בשיעורים עניינים הלכתיים. כגון כעת, הלכות פסח. הרי את הכל כבר כתבתי בשע"ה, א"כ וכי אחזור על מה שכתבתי? אני משתדל בשיעורים, להגיד חידושים שאינם כתובים, וכנראה שגם לא אכתוב אותם. ישנם הרבה דברים, שאני אומר אותם בשיעורים בשנים האחרונות, שכבר הפסקתי לכתוב אותם, ואינני חושב לכתבם בעתיד, כיון שאין לי זמן לכך. אני סומך על כך, שהדברים יודפסו ב"שערי יצחק", אשר עורכם הרב שילה הי"ו. ברוך ה', מהבחינה הזאת, לפחות הדברים כתובים ומודפסים. ישנם דברים, שאין לי את הפנאי לכתבם, א"כ לפחות שהדברים יהיו מודפסים בשערי יצחק. לכן אני משתדל להגיה את השיעורים, שיהיו כמה שיותר מדויקים, כיון שאינני חושב לכתבם בסגנון הרגיל של ספרים,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הבא משתנה השעון לשיעון קיץ. בשעה 9:30 יתחיל הרב משה שליט"א, ואח"כ השיעור השבועי. בכל אופן, תשתדלו לראות מה לעשות בעניין, בכדי שהאנשים ידעו, כי בשיעור המקדים יהיה להם את ההלכות למעשה עפ"י שע"ה, ולהדגיש את הדברים שאותם העדות אחרות אינם נוהגים, בכדי שלא יתבלבלו, ובכך יהיה להם מקור לשאוב ממנו הלכה למעשה.

והמקום ברוך הוא יסייענו ויעזרנו על דבר כבוד שמו, ויפרוס עלינו סוכת שלומו, אכי"ר.

דהיינו בשו"ת עולת יצחק, או בספרים אחרים, אלא שהדברים מופיעים ב"שערי יצחק".

במלים אחרות, ה'הלכות למעשה', כתובים בשלחן ערוך המקוצר, ואינני רואה צורך שאבוא ואומר שוב את ההלכות שכבר כתבתי אותם. אולם אני מציע, כי אולי בני הרה"ג משה שליט"א, יקבל עליו לעשות זאת, במסגרת השיעור המקדים. דהיינו, לומר דברים 'הלכה למעשה', כל דבר בעתו. כגון כעת לפני פסח, ללמוד שע"ה ח"ג, ולהדגיש את הדברים הנוגעים למסורת.

הערה מהקהל: ישנם בעלי בתים, שאינם מבינים כ"כ את העומק והבהירות של הלכה הכתובה בשע"ה. אולי אם יסבירו את ההלכה, יהיה להם יותר קל להבין זאת?

תשובת מרן שליט"א: לכן אני אומר, כי בשיעור שנמסר לפני כן, כדאי ללמוד את ספר שע"ה כסדר, ולהדגיש את מנהגי התימנים, ובכך הדבר יכול למלא את החסר. ובפרט שהדברים גם מופצים, כיון שמשמיעים זאת ברבים, ממילא הדברים יהיו לתועלת, בכדי שהאנשים ידעו ויבינו, כי לא כל האנשים יכולים להיכנס לעומק הדברים. אני בשיעורי, יכול להרחיב בס"ד בשקלא וטריא, אבל אינני יכול לחזור שוב על כל פרט ופרט בהלכה הכתובה בשע"ה. אמנם עשינו זאת בעבר, מסרנו שיעורים שבועיים בשע"ה, אבל לפי התכנית והמצב של-עכשיו, אינני יכול לעשות זאת. אם הדבר נראה מתאים, א"כ במקום הלימוד שבספר עץ חיים, כפי שעושה בני הרה"ג משה שליט"א, ללמוד בשלחן ערוך המקוצר, שזה יותר הלכה למעשה, ובכך יהיה בעז"ה תועלת גם לאנשים אחרים.

הערה מכמה מהקהל: אי אפשר לוותר על הלימוד בספר עץ חיים. תשובת מרן שליט"א: אבל אין מספיק זמן. אם ישנו זמן, אזי אדרבה. או שתקדימו זאת. צריכים לחשוב על כך, בפרט כיון שבשבוע

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741